

บทที่ 2

ลักษณะของกฎหมายอิสลามและการชั้นสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การชั้นสูตรพลิกศพตามหลักศาสนาอิสลาม จากหลักความเชื่อของศาสนาอิสลามที่ว่า “กรณีผู้นับถือศาสนาอิสลามเสียชีวิตให้รักษาศพไว้ในสภาพเดิม ห้ามให้มีการทำลายศพโดยเด็ดขาดและห้ามทำรุนแรง เพราะว่าหลักศาสนาอิสลามถือว่ามนุษย์ทุกคนที่พระอัลลอฮ์ทรงสร้างมาเป็นสิทธิของพระองค์ที่จะห้ามมิให้ใครมาทำลาย” ซึ่งจากความเชื่อดังกล่าว ในกรณีการตายโดยผิดธรรมชาตินั้น การชั้นสูตรศพของมุสลิมที่เสียชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามย่อมทำไม่ได้เพราะตามหลักศาสนาตั้งอยู่ บนพื้นฐานการให้เกียรติและคุ้มครองคุณค่าอันสูงส่งของความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ในช่วงแห่งการมีชีวิตอยู่เท่านั้น ในสภาวะไร้วิญญาณเหลือเพียงร่าง ศาสนาอิสลามก็ยังคงถือว่า เกียรติยศและความประเสริฐในการเป็นมนุษย์ยังคงมีอย่างสมบูรณ์

2.1 ลักษณะและที่มาของกฎหมายอิสลาม

“อิสลาม” เป็นชื่อศาสนาหนึ่งในหลายๆ ศาสนาที่มีอยู่ในโลก ประเทศไทยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่ประมาณ 2,815,900 คน¹ คำว่า “อิสลาม” เป็นคำที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของอัลลอฮ์ ชูบฮานะฮฺวะตะอาลา ใช้เรียกศาสนาซึ่งพระองค์ได้ทรงเลือก “มุฮัมมัด” ให้มาเป็นศาสนทูตเพื่อสั่งสอนมนุษยชาติ

อิสลาม มาจากคำว่า อัศละมะ ซึ่งมาจากกรากศัพท์ว่า อะละมะ แปลว่า สันติ การนอนนุ่ม การยอมจำนน อิสลามเป็นศาสนาที่จัดอยู่ในประเภทเอกเทวนิยม คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว พระเจ้าในศาสนาอิสลาม มีพระนามว่า อัลลอฮ์ ซึ่งเป็นนามที่ยิ่งใหญ่ที่สุด²

กฎหมายอิสลาม ในภาษาอาหรับเรียกว่า “ชะรีอะฮ์” คือ ประมวลข้อปฏิบัติต่างๆ ของกฎหมายศาสนา คำว่า “ชะรีอะฮ์” แปลว่า “ทาง” หรือ “ทางไปสู่แหล่งน้ำ” ซึ่งหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติไว้สำหรับมุสลิมในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาไม่ว่าข้อบัญญัตินั้นจะมาจากคัมภีร์อัล-กุรอานหรือจากสุนนะฮ์ของท่านศาสดามุฮัมมัด ชะรีอะฮ์จึงครอบคลุมหลักของศาสนาอันเกี่ยวกับอัลลอฮ์ คุณลักษณะของพระองค์ ตลอดจนความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัวิชาที่ว่าด้วยเรื่องการ

¹ สามีะ โนประชากร และเคหะ พ.ศ. 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

² ณรงค์ คูดิง, หลักกฎหมายและวัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ 1, วิทยาลัยการปกครอง, (2547),

ศรัทธา รวมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของบุคคลและครอบครัว³ หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาอิสลามแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. หลักศรัทธา เรียกตามภาษาอาหรับว่า “อีมาน” แปลว่า การเชื่อโดยเต็มใจพร้อมจะปฏิบัติตามหลักนั้นๆ แบ่งเป็น 6 ประการดังนี้

1) เชื่อในการมีและเอกภาพของพระเจ้าเป็นเจ้า คือ ต้องศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้า อัลลอฮ์ พระองค์เดียว ไม่ตั้งสิ่งอื่นเป็นภาคีทำการเคารพสักการะ และต้องยอมรับในคุณลักษณะของพระองค์ คือ พระองค์ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงได้ยินในทุกๆ สิ่ง ฯลฯ

2) เชื่อในมะลาอิกะฮ์ของพระเจ้าเป็นเจ้า มะลาอิกะฮ์ เป็นบ่าวของพระเจ้าซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างจากมนุษย์ และมนุษย์ไม่ทราบรูปร่างที่แท้จริงของมะลาอิกะฮ์ ไม่มีคำแปลในภาษาไทยจึงเรียกทับศัพท์

3) เชื่อในบรรดาคัมภีร์ของพระเจ้าเป็นเจ้า ซึ่งคัมภีร์อัล -กุรอาน เป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่พระเจ้าทรงประทานแก่มนุษย์

4) เชื่อในบรรดาศาสนทูตของพระเจ้าเป็นเจ้า มุสลิมจะตั้ง ศรัทธาว่าพระเจ้าเป็นเจ้า ทรงคัดเลือกบุคคลในหมู่มนุษยชาติให้เป็นผู้สื่อสารนำบทบัญญัติของพระองค์มาสั่งสอนแก่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัย

5) เชื่อในวันสุดท้าย และการเกิดใหม่ในโลกหน้า มุสลิมจะต้องศรัทธาว่าโลกนี้ไม่ยั่งยืน จะต้องมีการแตกสลาย ซึ่งวันนั้นเรียกว่า วันกียามะห์ หรือวันแห่งการพิพากษา เป็นวันที่ทุกชีวิตจะต้องบังเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เพื่อชำระความดีความชั่วที่ปฏิบัติในโลกนี้

6) เชื่อในกฎแห่งการกำหนดสถานะ กฎการกำหนดสถานะ คือ ระเบียบอันรัดกุมที่พระเจ้าเป็นเจ้าได้กำหนดแก่โลก แก่มนุษย์ชาติ พอแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ก. กฎที่ตายตัว เมื่อประสบกับผู้อื่นแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกอย่างดำเนินไปตามพระประสงค์ เช่น การถือกำเนิด เชื้อชาติ การแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ เป็นต้น

ข. กฎที่ไม่ตายตัว โดยดำเนินไปตามความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล กิจกรรมต่างๆ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของมนุษย์ในอันที่จะใช้สติปัญญาที่พระเจ้าประทานมา ตัวอย่างเช่น หากเราอยากจนเพราะเราไม่ทำมาหากิน เราจะสรุปว่าพระเจ้าให้เราเกิดมาจนไม่ถูก แต่เราจนเพราะเราไม่ทำงาน หรืออีกตัวอย่างเช่น หากรัฐบาลอนุญาตให้ผลิตบุหรี่ เหล้าสนามม้า แต่มีอีกหน่วยงานหนึ่งออกมาบอกว่ามันไม่ดี หากเราใช้สติปัญญาพิจารณาเราก็คงละเว้นสิ่งเหล่านี้

³ มาลีซา มุขตารี, “กฎหมายอิสลามกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ”, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น.12.

2. หลักปฏิบัติ เรียกตามภาษาอาหรับว่า “อะมัด” แปลว่า การกระทำ ศาสนาอิสลามมี บทบัญญัติเกี่ยวกับภาคปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา 5 ประการ

1) คำปฏิญาณตน คือปฏิญาณว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริง มุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของพระองค์” และการปฏิญาณต้องออกมาจากใจที่ศรัทธาอย่างแท้จริง

2) การละหมาด คือการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งร่างกายและจิตใจจะต้อง ปฏิบัติตั้งแต่บรรลุนิติภาวะ จนวันสุดท้ายของชีวิต โดยปฏิบัติวันละ 5 ครั้ง คือเวลา เช้ามืด เวลา กลางวัน เวลาเย็น เวลาพบค่ำ และเวลากลางคืน

3) การจ่ายซะกาต ตามหลักศาสนาแปลว่าการทำให้บริสุทธิ์ หรือการเกลากิเลส แต่ ในทางวิชาการคือการจ่ายทานที่บังคับ แก่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต้องจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรับตาม ข้อกำหนดทางศาสนา เป็นการขัดเกลากิจใจของผู้บริจาคให้สะอาด ลดความต ะหนี่ เห็นแก่ตัวมี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4) การถือศีลอด หมายถึง การงดเว้นจากการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วม สัมผัส สดเว้นการทำชั่ว ตั้งแต่รุ่งสางจนกระทั่งพระอาทิตย์ตก โดยจะถือศีลอด 1 เดือน ในรอบ 1 ปี คือในเดือน รอมฎอน เป็นการแสดงถึง ความเสมอภาค ภรรครภ าว ความหนักแน่นอดทนของ มนุษย์

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ ฮัจญ์ แปลว่าการมุ่งไปสู่ หรือการไปเยือน หมายถึง การ เดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ อัลกะอ์บะฮ์ ในประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งบังคับปฏิบัติเฉพาะผู้ที่มี ความสามารถเท่านั้น ความมุ่งหมาย เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ และยังทำให้มุสลิมทั่วโลก มีโอกาสพบปะสังสรรค์ และเกิดภรรครภภาพ ดังวณะที่ว่า “มุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน”

จากแนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามจะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตมุสลิม จะต้องเป็นไปตามหลักการทางศาสนาอิสลาม โดยถือเอาหลักการทางศาสนาอิสลามเป็นสิ่งชี้ นำ ความคิด และพฤติกรรมทั้งมวล โดยไม่อาจละทิ้งความศรัทธาในหลักศาสนาได้ การละทิ้งหลัก ศาสนาอิสลามทำให้สูญเสียความเป็นมุสลิม⁴

⁴ Jitlada Waiyasil, (2007), Performance of Post Mortem inquests on the corpses of Muslims in accordance with Islamic Law,P.19-21.

กฎหมายอิสลามมีที่มาอยู่ 4 ประการด้วยกัน กล่าวคือ⁵

2.1.1 คัมภีร์อัล-กุรอาน ระหว่างอิญญ์ศักราช 1-10 (พ.ศ. 1124-1133)

คัมภีร์อัล-กุรอาน ถือเป็นที่มาที่ถูกต้องและระดับสูงสุดของกฎหมายอิสลาม โดยถือว่าสิ่งที่บันทึกไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นพระวจนะของอัลลอฮ์ ที่ส่งผ่านมายังศาสดามุฮัมมัด เพื่อเผยแพร่แก่นมนุษยชาติ กล่าวถึง กฎระเบียบ ข้อบังคับ แนวทางที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นที่มาของบทบัญญัติด้านต่างๆ ของอิสลาม รวมทั้งบทบัญญัติทางด้านกฎหมายโดยคัมภีร์อัล-กุรอาน ได้ถูกกำหนดวิธีการตีความไว้ในคัมภีร์ ซึ่งอยู่ในบทที่ 3 โองการที่ 6 ได้กำหนดไว้สองประเภท คือ มุห์กะมาต คือโองการที่เป็นหลักหรือที่เป็นรากฐานของคัมภีร์ และอีกประการหนึ่ง คือ มุตะช าบิฮาด คือ โองการที่เป็นนัยหรืออุปมา-อุปมัย มีความหมายที่ค้นได้ เพราะฉะนั้นการตีความโองการที่เป็นหลักจึงต้องถือตามข้อความนั้นอย่างเคร่งครัด ส่วนการที่จะตีความโองการที่เป็นนัยนั้นจะต้องขึ้นต่อโองการที่เป็นหลักด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง การตีความคัมภีร์อัล-กุรอานจะตีความให้ขัดกันไม่ได้

2.1.2 ชุมนนะฮ์ ระหว่างอิญญ์ศักราช 10-40 (พ.ศ. 1133-1163)

ชุมนนะฮ์ หมายถึง คำพูด การประพาดิ การปฏิบัติของท่านศาสดามุฮัมมัด ตลอดจนพฤติกรรมหรือการที่ท่านแสดงการยอมรับการกระทำของผู้อื่น ชุมนนะฮ์ทำหน้าที่อธิบาย ขยายจำกัด และยืนยันความหมายของอัล-กุรอาน และบางครั้งชุมนนะฮ์ ทำหน้าที่บัญญัติสิ่งที่อัล-กุรอานไม่ได้บัญญัติไว้ด้วย

2.1.3 อัจญ์มะ

อัจญ์มะ หมายถึง คำวินิจฉัยชี้ขาดของบรรดานักปราชญ์ในศาสนาอิสลามที่ได้มีการประชุมและมีมติออกมาเพื่อยึดถือและปฏิบัติ เมื่อมีปัญหาหรือสิ่งใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในคัมภีร์อัล-กุรอาน และชุมนนะฮ์ของท่านศาสดา เพื่อที่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามคัมภีร์อัล-กุรอาน และชุมนนะฮ์ อัจญ์มะกับชุมนนะฮ์มีความแตกต่างกันกล่าวคือ ชุมนนะฮ์คือการสั่งสอนที่มาจากท่านศาสดามุฮัมมัด แต่อัจญ์มะคือคำวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของการกำหนดกฎหมายขึ้น สืบเนื่องจากการแผ่ขยายของสังคมมุสลิม โดยมติและความเห็นของนักปราชญ์ดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของคัมภีร์อัล-กุรอานและชุมนนะฮ์ การที่ถือว่าอัจญ์มะเป็นที่มาของกฎหมายอิสลามทำให้สามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ และสิ่งซับซ้อนที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังจากท่านศาสดาได้เสียชีวิต ทำให้ศาสนาอิสลามสามารถอธิบาย และปรับใช้หลักการของศาสนาที่มีมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นกับเหตุการณ์ทุกยุคสมัยได้ โดยอัจญ์มะนั้นเป็นที่ยอมรับของท่านศาสดาตามที่ได้มีฮาดิษ

⁵ มาลีซา มุขตารี, *อ้าวแล้ว เจริญรอกที่ 3*, น.12.

บันทึกไว้ว่าท่านศาสดาได้กล่าวว่า “การที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันในประชาชาติของฉันเป็นสิ่งที่แสดงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์”

2.1.4 กิยาส หรืออิจญ์ติหาค

กิยาสหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิจญ์ติหาค หมายถึงการใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ ทั้งนี้โดยความพยายามทุกวิถีทางที่จะปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม การใช้กิยาสจึงหมายถึง การใช้ความคิดเหตุผลเพื่อที่จะทำการวิเคราะห์วินิจฉัย จึงเห็นได้ว่า กฎหมายอิสลามนั้นมีความทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำมาใช้กับเหตุการณ์ในทุกยุคทุกสมัย เนื่องจากการยึดมั่นในคัมภีร์อัล - กุรอานและ ชุนวนะฮ์ รวมทั้งการเกี่ยวโยงกันของอิจญ์มะและกิยาส ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ความคิดในการตีความกฎหมายอิสลาม โดยมีชุนนะฮ์ของท่านศาสดาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และใช้อิจญ์มะและกิยาสเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์วินิจฉัยปรับใช้หลักกฎหมายให้สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ โดยไม่ขัดกับหลักการพื้นฐานของอิสลาม

จึงเห็นได้ว่า หลักฐานจากคัมภีร์อัล - กุรอาน และวจนะศาสดาเกี่ยวกับการชันสูตรศพ ปรากฏว่า ไม่พบหลักฐานใดๆ ที่ระบุชัดเจนถึงการห้ามหรืออนุมัติในการชันสูตรศพ อีกทั้งยังไม่พบหลักฐานใดๆ ยืนยันแน่ชัดว่ามุสลิมยุคแรกมีการชันสูตรศพเหมือนที่เป็นอยู่ในสมัยปัจจุบัน⁶

2.2 หลักการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายอิสลาม

การชันสูตรพลิกศพมุสลิมตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม คือให้ยึดหลักนิติศาสตร์อิสลามซึ่งประกอบด้วยหลักความจำเป็นและหลักผลประโยชน์ จากการศึกษาคำราชของปราชญ์อิสลามในอดีตเกี่ยวกับการชันสูตรศพ ปรากฏว่าไม่พบหลักฐานใดๆ ที่ระบุชัดเจนถึงการห้ามหรืออนุมัติในการชันสูตรศพ แต่ สามารถพบได้จากทรรศนะของบรรดานักปราชญ์ด้านนิติศาสตร์อิสลามได้ 2 กรณี

กรณีที่ 1 การผ่าศพหญิงมีครรภ์ (ที่เสียชีวิต) เพื่อเอาทารกที่ยังมีชีวิตอยู่ในครรภ์ออกมา

กรณีที่ 2 คือ การผ่าท้องศพเพื่อทรัพย์สิน ทอง บางอย่างที่เขาได้กลืนเข้าไปก่อนตาย ออกมาคืนแก่เจ้าของ⁷

จากคำวินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) ของจุฬาราชมนตรีที่ 04/2549 เรื่องการชันสูตรพลิกศพ ที่สามารถทำได้ถ้าจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี และทางการแพทย์ ⁸ ดังนั้น การ

⁶ อนันตชัย ไทยประทาน, การชันสูตรพลิกศพ, <http://www.timaweb.org> . สืบค้น เมื่อวันที่ 19 มกราคม. 2554.

⁷ เพิ่งอ้าง.

ดำเนินการทุกขั้นตอนของการชันสูตรศพต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำเป็นและ ห้ามมิให้ล่วงเกิน ขอบเขตที่ได้รับอนุญาต เพื่อหาสาเหตุแห่งการเสียชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการชันสูตรเพื่อการชันสูตร การชันสูตรศพ การผ่าศพและแยกธาตุต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการตาย และเป็นการคุ้มครอง สิทธิของผู้ตายและทายาทในการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันนำไปสู่การดำเนินกระบวนการยุติธรรม ทางกฎหมาย

2.2.1 แนวคิดนักปราชญ์นิติศาสตร์อิสลามสำนักคิดต่างๆ เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ⁸

2.2.1.1 สำนักคิดฮานาฟี (ฮ.ศ. 80-150)

นักปราชญ์สำนักคิดนี้ เช่น อิมามอิมมู อาบิดีน และกลุ่มนักปราชญ์แห่งประเทศไทย อินเดียมีทัศนะว่าศาสนาอนุโลมเกี่ยวกับทั้งสองกรณี

กรณีหนึ่ง ให้ผ่าท้องเพื่อช่วยเหลือนทารกได้ เพราะการช่วยชีวิตทารกมีความสำคัญและจำเป็นยิ่งกว่าการให้เกียรติ

กรณีที่สอง เป็นที่อนุโลมเช่นกันเพราะการผ่าศพเพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นคืนเจ้าของ เป็นสิ่งจำเป็นกว่า และศพเองได้ทำลายเกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ของตัวเองให้เสื่อมเสียไปแล้วแต่ อิบนูอัลนะญีม มีความคิดแย้งในกรณีที่สองเพราะความมีเกียรติของศพมีค่ากว่าทรัพย์สิน

2.2.1.2 สำนักคิดมาลิกี (ฮ.ศ. 93-179)

นักปราชญ์สำนักคิดนี้ เช่น อิมาม ชะฮุนนและอับดุลวะฮฮาบมีทัศนะว่าศาสนาอนุโลมเกี่ยวกับทั้งสองกรณี แต่ท่านอิมามอับดุลวะฮฮาบได้วางเงื่อนไขว่าทารกจะต้องมีอายุครบ 7 เดือนและแพทย์มั่นใจว่าเมื่อผ่าแล้วเด็กจะต้องปลอดภัย ส่วนท่านชัยคุลฎัยซ กลับมีความเห็นไม่อนุญาตในกรณีที่หนึ่งเพราะท่านมองว่า ความไม่แน่นอนว่าเด็กจะปลอดภัยหรือไม่ ด้วยความไม่แน่นอนดังกล่าวการผ่าท้องอาจถือได้ว่า เป็นการทำลายเกียรติยศของศพและเป็นเสมือนการกักศพไว้ ห้ามมิให้นำศพไปฝังอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นการค้านกับวณะศาสดาเพราะท่านศาสดามุฮัมมัดได้ตรัสว่า “เมื่อมีบุคคลหนึ่งเสียชีวิต เจ้าจงอย่ากักขังศพ ทว่าจงรีบนำศพสู่หลุมฝังศพ โดยเร่งด่วน

⁸ สำนักจุฬาราชมนตรี คำวินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) ที่ 04/2549 เรื่อง การชันสูตรพลิกศพ (ภาคผนวก จ)

⁹ อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟิอีย์ ดินอะ, “การชันสูตรและชันสูตรศพในมุมมองของนักวิชาการมุสลิม : กรณีศึกษาการตายที่ไม่ปกติ”, <http://www.oknation.net>, สืบค้น เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2555.

2.2.1.3 สำนักคิซซาฟีอี (ฮ.ศ. 150-204)

มุสลิมส่วนใหญ่ในประเทศมาเลเซียและไทยยึดสำนักคิซซาฟีอีเป็นแนวปฏิบัติ เหล่านักปราชญ์ของสำนักคิซซาฟีอีเช่นท่านอิบดุลอะฮ์มัด นาอาวี และคอเต็บ อัชชีรบีเนีย มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า อนุญาตให้ผ้าท้องศพสตรีมีครรภ์ หากคาดหมายได้ว่าทารกในท้องยังมีชีวิตอยู่ และสามารถนำออกมาได้อย่างปลอดภัย ยิ่งไปกว่านั้นท่านซัยคอบินุอะฮ์มัดกล่าวว่า “เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น” และท่านคอเต็บอัชชีรบีเนีย มีความคิดเห็นยืนยันว่าแม้ศพสตรีได้ฝังไปแล้วหากคาดหมายว่าทารกยังมีชีวิตอยู่และมีอายุเกินกว่า 6 เดือนขึ้นไปให้ขุดศพและผ้าท้องศพนั้น เพื่อเอาทารกในครรภ์ออกมาเพราะการดำเนินการเช่นนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อศพก่อนที่จะฝังเสียอีกแต่หากไม่คาดหวังว่าทารกจะยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่จำเป็นต้องขุด ในกรณีของการกลืนทรัพย์ก็เช่นเดียวกันกับการอนุโลมการขุดศพและผ้าท้องได้หากศพได้ถูกนำฝังก่อนผ้าเอาทรัพย์นั้นออก

2.2.1.4 สำนักคิซซาฟีอี (ฮ.ศ. 164-241)

บรรดานักปราชญ์ในสำนักคิซซาฟีอีมีทัศนะที่แตกต่างกันเล็กน้อยเกี่ยวกับเรื่องของการผ้าท้องศพสตรีที่มีครรภ์ โดยท่านสุไลมาน อัลมัจดีซีย์ กล่าวว่า เมื่อหญิงมีครรภ์ถึงแก่ความตายให้ผ้าท้องของนาง เพื่อเอาทารกในครรภ์ออกมา หากคาดหมายว่าทารกยังมีชีวิตอยู่และไม่สามารถจะนำออกมาทางช่องคลอดได้ แต่ส่วนใหญ่ของนักปราชญ์ในสำนักคิซซาฟีอีมีทัศนะว่าไม่อนุญาตให้ผ้าและปล่อยศพค้างไว้จนกว่าทารกในครรภ์จะถึงแก่ความตายแล้วจึงนำไปฝังศพ

ท่านอิบดุลอะฮ์มัดได้มีความเห็นว่า อนุญาตให้ผ้าท้องศพหญิงมีครรภ์ แต่ให้หมอศัลยกรรมใช้มือล้วงช่องคลอดเพื่อนำทารกออกมาตามช่องปกติเพราะการผ้าท้องถือเป็นการลบหลู่เกียรติยศของศพพร้อมกันนั้น ไม่อาจยืนยันได้ว่าทารกในครรภ์ยังมีชีวิตอยู่เสมอไป การลบหลู่เกียรติยศของศพโดยมีเหตุผลเพียงเพื่อช่วยทารกที่ยังไม่แน่นอนว่าจะมีชีวิตอยู่จึงไม่เป็นที่อนุโลม

สาเหตุที่นักปราชญ์หลายคนตามสำนักคิซซาฟีอีไม่อนุโลมการผ้าศพสตรีนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า มาจากไม่มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการผ่าตัดในสมัยนั้นประการหนึ่ง ซึ่งกรณีดังกล่าวหากยินยอมให้ผ้าศพก็ย่อมเป็นผลร้ายแก่ทารกแล เป็นการลบหลู่เกียรติยศของศพอีกด้วยและอีกประการหนึ่งอาจเป็นสาเหตุมาจากตัวทารกเองที่ไม่อยู่ในสภาพอันคาดหวังว่าจะมีชีวิตอยู่ซึ่งหากยินยอมให้กระทำอาจนำไปสู่การทำให้ศพเสียรูปทรงซึ่งเป็นการลบหลู่ศพ

ส่วนการผ้าศพเพื่อเอาทรัพย์ของเจ้าของคินัน นักปราชญ์ตามสำนัก คิซซาฟีอีมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่แนวทางที่มีหลักฐานและเหตุผลชัดเจนกว่าคือแนวพรตนะที่เห็นว่า

อนุโลมการผ่าศพเพื่อเป็นการคุ้มครองคุณค่าแห่งทรัพย์สินที่ถูกขโมยและรักษาสิทธิของผู้ที่ถูกฉ้อโกง สิทธิ แต่หากเจ้าของทรัพย์สินหรือญาติห้ามมิให้ทำการผ่าศพ¹⁰

จากความเห็นของนักปราชญ์ด้านนิติศาสตร์ตามสำนักคิดต่างๆ ในอดีตทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่นักปราชญ์มีทรรศนะว่า การผ่าศพสตรีที่มีครรภ์เพื่อช่วยเหลือทารกให้อยู่รอดก็ดี หรือการผ่าศพเพื่อเอาทรัพย์สินแก่เจ้าของก็ดีล้วนเป็นที่อนุโลม ทั้งนี้ยังคำนึงถึงคุณประโยชน์ที่จะได้รับการช่วยเหลือชีวิต ทารกและปกป้องมิให้ทรัพย์สินสูญเปล่า ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าความเสื่อมเสียที่จะเกิดแก่เกียรติยศของความเป็นมนุษย์ของศพ โดยใช้หลักทฤษฎีทางนิติศาสตร์อิสลาม (เกาะวาอิดคูลฟิฮตามหลักศาสนาอิสลาม) ซึ่งบรรดานักปราชญ์อิสลามในอดีตได้วางหลักและกฎไว้เพื่อตัดสินปัญหาต่างๆ ด้านศาสนาไม่ว่าปัญหาจะเคยเกิดหรือปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดตามยุคสมัยต่างๆ ขึ้น

หลักทฤษฎีคือ หลักที่ว่าด้วย “อันตรายร้ายแรงยิ่งยอมสิ้นไปด้วยภัยที่น้อยกว่า ” ในกรณีดังกล่าวข้างต้นการผ่าท้องศพนั้นถือเป็นภัยแก่ศพและหากไม่ผ่าก็ยอมเป็นอันตรายต่อชีวิตทารกหรือทำให้เสียชีวิต ทรัพย์สิน ดังนั้น การผ่าท้องศพและการไม่ผ่าล้วนเป็นภัยอันตรายทั้งสิ้น แต่เนื่องจากภัยในประการหลังมีอันตรายร้ายแรงกว่าประการแรกจึงอนุญาตให้ผ่าศพเพื่อปกป้องและคุ้มครองชีวิตทารกแม้จะกระทบกระเทือนแก่เกียรติยศของศพบ้างก็ตาม¹¹

การชันสูตรศพ การผ่าศพและแยกธาตุต่างๆ นี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีของการผ่าท้องศพดังที่ได้กล่าวข้างต้น จึงเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์และวิธีการวินิจฉัยก็เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ในภาวะจำเป็นเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุแห่งการเสียชีวิตและเพื่อประโยชน์ในการแสวงหาพยานหลักฐานดำเนินคดีและในทางการแพทย์เมื่อเปรียบเทียบกับ ความเสื่อมเสียเกียรติที่จะเกิดแก่ศพ การชันสูตรศพ การผ่าศพและแยกธาตุย่อมได้รับการอนุโลมจากหลักการทางศาสนาให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น ดังนั้นไม่ว่าการชันสูตรพลิกศพ หรือว่าการผ่าศพจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแล ของความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันของผู้รู้ทางศาสนาอิสลาม และได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองของศพ อีกทั้ง การปฏิบัติต่อศพต้องเป็นไปอย่างมีนวมวล ให้ความเคารพและให้เกียรติศพระมัดระวังไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่เกียรติยศของศพและเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรให้ดำเนินการรวบรวมชิ้นส่วนของศพทั้งหมดเพื่อนำไปฝังตามหลักศาสนา

2.2.2 การชันสูตรพลิกศพตามหลักการของอิสลาม

บทบัญญัติอิสลามถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ผู้ทรงเปี่ยมด้วยวิทย์ปัญญา พระองค์ทรงประทานบทบัญญัติอิสลามแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสนทูตท่านสุดท้าย พระองค์ทำให้บทบัญญัติ

¹⁰ เห่งอ้าง.

¹¹ อนันตชัย ไทยประทาน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6.

นี้เป็นหลักสากล ที่ครอบคลุมกว้างขวางมีความสมบูรณ์เหมาะสม สมแก่มนุษย์ทุกสมัยและทุกพื้นที่ ส่วนเหตุการณ์และสถานการณ์ปลีกย่อยต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่าไม่ได้ถูกระบุไว้ชัดเจนใน บทบัญญัติอิสลาม คือในคัมภีร์อัล - กุรอานและในบันทึกคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด เนื่องจาก เหตุการณ์เหล่านั้นอาจจะยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จึงไม่มีการ บันทึกข้อตัดสินเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ในอดีต¹²

แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากบรรดานักวิชาการอิสลามได้พบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบ ต่างๆ เหล่านั้นล้วนอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ทางนิติศาสตร์อิสลาม และประเด็นในเรื่องของการชันสูตร พริกศพมุสลิมนั้นก็เป็อีกประเด็นหนึ่งที่มีได้ถูกระบุไว้ชัดเจนในบทบัญญัติ เนื่องจากตัว บทบัญญัติศาสนาไม่ได้กล่าวถึงการชันสูตรพลิกศพไว้โดยตรง และก็มีได้มีการห้ามในเรื่องการ ชันสูตรศพ แต่ในทางประวัติศาสตร์ทางการแพทย์นั้นได้มีการกล่าวถึงการชันสูตรพลิกศพ หรือ การผ่าศพหรือในคำอื่นๆ ที่ใช้ในทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้ เริ่มเป็นที่รู้จักจากประเทศอาหรับ จนได้ แพร่ขยายสู่ประเทศกรีก รวมถึงประเทศตะวันตก¹³ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงได้ เกิดการพัฒนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการชันสูตรพลิกศพเพื่อ แสวงหาความยุติธรรมอันเป็นสิ่งจำเป็น เป็นสิ่งหนึ่ง ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกสำหรับ ชาวมุสลิม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการในการดำเนินคดีอาญา หรือกรณีที่ไม่ใช่ความผิด ทางอาญา และการศึกษาวิจัยทางการแพทย์ ซึ่งหากมีการนำหลักการชันสูตรพลิกศพมาปรับใช้ เพื่อ พิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของ ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายก็จะเกิดความยุติธรรมแก่ทุก ฝ่าย ยกตัวอย่างเช่น กรณีการชันสูตรศพหญิงสาว จากกรณียะหา¹⁴

มีกรณีข่าวลือสะพัดในชุมชนว่าทหารพรานข่มขืนสาวไทยมลายูที่ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เมื่อช่วงพลบค่ำของวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 โดยคนร้ายในชุดไอ้โม่ง สวม หมวกปิดหน้า ใช้อาวุธสงครามบุกเข้ายิงชาวบ้านไทยมลายูในหมู่บ้านเสียชีวิตรวม 4 ศพ และมีการ กล่าวหาในเวลาต่อมาว่าหนึ่งในผู้เสียชีวิตที่เป็นหญิงสาว อายุ 21 ปีได้ถูกคนร้ายข่มขืนก่อนถูกฆ่าทั้ง ประเด็นดังกล่าวได้ถูกขบวนการนักศึกษาและผู้ชุมนุมเหยียบย่ำ ปีนเสาเหตุหนึ่งในการชุมนุม

¹² สถาบันวิชาการอาวูโส, 1993.

¹³ วิฑู พุกขพันธ์, สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ และคณะ, ชันสูตรศพมุสลิม : ประสพการณ์จากมาเลเซีย- สิงคโปร์, (สงขลา : ชานเมืองการพิมพ์, 2554), น. 55.

¹⁴ สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ, “บทเรียนภาคพิสดาร งานนิติเวชในไฟใต้”, วารสารโรงพยาบาลชุมชน, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, (กรกฎาคม – สิงหาคม 2550).

ประท้วงหน้ามัสยิดกลางจังหวัดปัตตานีเป็นเวลา 5 วันในช่วงวันที่ 31 พฤษภาคม จนถึงวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ด้วย

พนักงานสืบสวนของสถานีตำรวจภูธรยะหา ได้กล่าวไว้ว่า “เหตุร้ายครั้งนี้เกิดในช่วงใกล้ค่ำ โดยที่ชาวบ้านได้แจ้งเหตุเข้ามา ทางเจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบในที่เกิดเหตุได้ทันที เนื่องจากเริ่มมีค่าน้ำ จึงได้เดินทางเข้าไปในช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้นและนำศพทั้ง 4 ราย มาชันสูตรพลิกศพที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชยะหา ซึ่งศพของผู้หญิงนั้นเสียชีวิตอยู่ในสภาพที่การแต่งกาย เสื้อผ้ายังสวมติดตัวเรียบร้อย สวมเสื้อแขนยาวสีดำและนุ่งผ้าถุง มีรอยเลือดเปื้อนเสื้อผ้า ไม่ได้ถูกปลดผ้าถุงออกหรือเปลือยกายแต่อย่างใด”

ข้อเท็จจริงที่โรงพยาบาลยะหาพบว่า สภาพศพหญิงสาวนั้นถูกกระสุนยิงเข้าที่บริเวณสะโพกทำให้กระดูกสะโพกภายในแตก และมีร่องรอยกระสุนเฉียดที่บริเวณหน้าขาข้างขวาเป็นร่องรอยบาดแผลที่อยู่บนตัวผู้ตาย สาเหตุการเสียชีวิตของผู้ตายเกิดจากการเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยในวันนั้นญาติไม่ได้แจ้งเหตุการณ์ข่มขืนให้กับแพทย์เลย จึงไม่ได้มีการตรวจภายใน แพทย์เพียงทำการตรวจบาดแผลภายนอกเท่านั้น ซึ่งไม่พบบาดแผลฟกช้ำที่ต้องสงสัยใดๆ สภาพของเสื้อผ้าดูเรียบร้อยไม่มีร่องรอยการต่อสู้ใดๆ

การชันสูตรศพทั้ง 4 ศพนั้น ไม่มีการเอกซเรย์ศพและผ่าศพตรวจดูภายในแต่อย่างใด เพราะทางญาติของผู้เสียชีวิตไม่ยินยอม เนื่องจากต้องการรับนำศพไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยเร็วเพราะศพเสียชีวิตมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว และชาวบ้านก็มาฝังศพเป็นจำนวนมาก แม้จะอยู่ในความสงบแต่ก็ทำให้แพทย์และเจ้าหน้าที่ของทางโรงพยาบาลตัดสินใจชันสูตรศพโดยเร็ว ประเด็นในเรื่องของการข่มขืน ได้ถูกนำมาเปิดเผยขึ้นครั้งแรกในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

จึงเห็นได้ว่า การชันสูตรพลิกศพแต่เพียงภายนอกไม่สามารถที่จะระบุสาเหตุการตายที่แท้จริงได้เท่าที่ควร ดังนั้นการที่ญาติไม่ยินยอมให้มีการผ่าศพตรวจโดยละเอียดทำให้ความจริงในเรื่องนี้ไม่กระจ่าง อันเป็นการสร้างความเจ็บปวดให้แก่ญาติพี่น้องของผู้เสียหาย อีกทั้งไม่สามารถที่จะทราบถึงสาเหตุที่ชัดเจนมาประกอบการลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร

แต่อย่างไรก็ตาม การชันสูตรพลิกศพตามหลักศาสนาอิสลามนั้นมิได้มีการบัญญัติไว้ โดยเฉพาะ และก็มีได้มีการบัญญัติห้ามการชันสูตรพลิกศพไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอานแต่อย่างใด ซึ่งจะเห็นได้จาก

สำนักจุฬาราชมนตรี คำวินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) ที่ 04/2549 เรื่อง การชันสูตรพลิกศพ¹⁵

“เกียรติอันพึงเคารพแต่อัลลอฮ์ ซุบฮานะสุวะตะอาลา ได้มอบให้มนุษย์ถือเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องรักษาไว้ และเกียรติของมนุษย์มิได้จำกัดเฉพาะที่เขายังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังครอบคลุมถึงขณะที่มีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องดูแลและรักษาไว้

ดังนั้น การขุดศพ และการย้ายซากศพในหลุมฝังศพคือการละเมิดเกียรติที่อัลลอฮ์ทรงใช้ให้รักษาและป้องกันไว้ การขุดศพมุสลิมจึงเป็นที่ต้องห้าม นอกจากในกรณีที่เป็นที่จำเป็น เท่านั้น ทั้งนี้ด้วยการเล็งเห็นคุณประโยชน์อันใหญ่หลวงที่จะเกิดขึ้นทั้งในแง่ของการดำเนินคดีและในทางการแพทย์ จึงอนุโลมให้ทำการชันสูตรพลิกศพเป็นกรณีพิเศษที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น และต้องได้รับการยินยอมจากผู้ปกครองของศพ อิหม่ามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตามลำดับ และการชันสูตรพลิกศพจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้รู้ทางศาสนาอิสลาม และการปฏิบัติต้องเป็นไปอย่างนุ่มนวล ละมุนละไม ให้เกียรติต่อศพ และเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพให้รวบรวมชิ้นส่วนของศพทั้งหมดเพื่อนำไปฝังตามหลักการศาสนาอิสลาม”

จึงเห็นได้ว่า หากกรณีมีความจำเป็นหรือเพื่อประโยชน์แล้วก็สามารถที่จะให้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ แต่กีฬาไซจะกระทำได้ทุกกรณี ซึ่งตามหลักศาสนาอิสลามนั้นอนุญาตให้กระทำการชันสูตรศพได้เพียง 2 กรณี เท่านั้น คือ 1. เพื่อสอบสวนในคดีอาญา ซึ่งแพทย์ผู้รับผิดชอบจะทำการชันสูตรศพในกรณีที่เกิดข้อสงสัยในการตาย เพื่อหาเหตุการณ์ตายที่แท้จริงว่า เกิดจากสาเหตุใด เพื่อนำมาประกอบกับการเก็บหลักฐานในที่เกิดเหตุ จากนั้นจึงส่งเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายอันนำไปสู่การจับกุมผู้กระทำความผิด และเป็นการรักษาสิทธิของผู้ตายหรือเจ้าทุกข์ การชันสูตรพลิกศพจะช่วยพิสูจน์ตัวบุคคล ทั้งยังช่วยขจัดข้อสงสัยอื่นๆ อันอาจจะยืนยันในความบริสุทธิ์ของผู้ต้องสงสัยได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อคงไว้ซึ่งความถูกต้อง ยุติธรรมและก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมโดยรวม 2. เพื่อค้นหาโรค ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งการตาย และอาจแพร่ระบาดได้ ทั้งนี้ การชันสูตรพลิกศพจะมีส่วนช่วยในการค้นหาโรค และแจ้งให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการค้นคว้าวิจัยเพื่อหาวิธีป้องกันหรือขจัดโรคระบาดนั้นต่อไป

¹⁵ สำนักจุฬาราชมนตรี คำวินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) ที่ 04/2549 เรื่อง การชันสูตรพลิกศพ (ภาคผนวก จ)

2.3 การชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การชันสูตรพลิกศพเป็นวิธีการตรวจร่างกายของผู้ตาย เพื่อ ค้นหาสาเหตุและ พฤติการณ์ ที่ทำให้เกิดความตายแก่บุคคลนั้น ในกรณีที่ปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติหรือตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงาน เว้นแต่เป็นการ ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย การชันสูตรพลิกศพทำให้เจ้าพนักงานทราบถึงสาเหตุการ ตายโดยแน่ชัดว่าเกี่ยวเนื่องกับการกระทำผิดอาญาอย่างไร หรือไม่ และสามารถบ่งชี้ได้ว่าผู้ตายคือ ใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ในกรณีที่ถูกฆาตกรรมอาจจะบ่งชี้ได้ว่าผู้กระทำให้ถึง แก่ความตายเป็นใคร¹⁶

การชันสูตรพลิกศพเป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาโดยบัญญัติอยู่ในลักษณะ 2 การสอบสวน หมวด 2 การชันสูตรพลิกศพ ตั้งแต่มาตรา 148 ถึง 156 นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนการดำเนินการเพิ่มเติมไว้ในระเบียบหรือข้อบังคับของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพด้วย และ เป็นที่ทราบดีว่าความรู้ในทาง การแพทย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชานิติเวชศาสตร์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกหนึ่งประการในการ ช่วยแก้ปัญหาความไม่ชัดเจนและพิศุจน์ข้อสงสัยในกลุ่มดังกล่าว การชันสูตรศพซึ่งเป็นความรู้ ในทางนิติเวชศาสตร์จึงมีความสำคัญในอันที่จะช่วยให้ทราบถึงสาเหตุการตายเมื่อมีการตาย โดยผิด ธรรมชาติเกิดขึ้น ซึ่งรวมถึงการตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานของรัฐด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในการชันสูตรศพชาวไทยมุสลิมอันเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนา ประกอบกับ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้ ในบางครั้งการเสียชีวิตของชาวไทยมุสลิมไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด¹⁷ที่จะนำไปสู่ความยุติธรรม ดังนั้น รายงานของแพทย์เกี่ยวกับผลของการชันสูตรศพจะนำไปประกอบสำนวนการสอบสวน เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานทางการแพทย์ที่สำคัญ และมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการดำเนินคดี และให้ ความเป็นธรรมอย่างที่สุดตลอดจนตอบปัญหาที่ไม่มีข้อเท็จจริงหรือขาดการพิสูจน์ได้เป็นอย่างดี

การชันสูตรพลิกศพ (Post-mortem Examination) จึงเป็นการตรวจสภาพศพเพื่อหา สาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตาย ซึ่งจะต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นหลักในการ ตั้งสมมติฐานเพื่อพิสูจน์หรือค้นหาความจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องใช้หลักนิติเวชศาสตร์ (Forensic Medicine or Legal Medicine)

¹⁶ พรินท์ เฟิงสุวรรณ, “ระบบการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทย กรณีศึกษาเฉพาะประเทศ อิหร่าน และอียิปต์”, สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, น. 38.

¹⁷ โครงการสัมมนา “การแพทย์กับความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้”,

การผ่าตรวจศพ (Autopsy) คือ การใช้ความรู้ทาง วิทยาศาสตร์การแพทย์ และ วิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในการตรวจพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล ว่าบุคคลมีชีวิต ศพ เศษชิ้นส่วนของศพ โครงกระดูก เศษชิ้นส่วนกระดูก เลือดหรือเนื้อเยื่อ ตลอดจนคราบต่าง ๆ ที่เกิดจากเนื้อเยื่อหรือ สาร คัดหลังจากมนุษย์ เป็นใครหรือเป็นของใคร ความรู้ทางด้าน การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล ก่อให้เกิด ประโยชน์อย่างมากในการระบุตัวของศพหรือบุคคลวิกลจริตหรือหมดสติ และยังสามารถใช้ ประโยชน์อย่างมากในกระบวนการสืบสวนสอบสวนเพื่อยืนยันตัวบุคคลผู้กระทำความผิดกฎหมาย

2.3.1 ความหมายของการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การตรวจศพเพื่อหาสาเหตุของการเสียชีวิต โดยศัพท์คำ นี้แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Post-mortem Examination ซึ่งหมายถึง การตรวจหลังตาย¹⁸ สำหรับ ความหมายของการชันสูตรพลิกศพนั้น ในประเทศไทยได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้ ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ “การชันสูตรพลิกศพ คือ การตรวจพิจารณาศพผู้หนึ่ง ึ่ง ผู้ใดเพื่อทราบว่ายตายไปเพราะเหตุใด และศพนั้นเป็นศพของใครแน่ และรายละเอียดอื่นๆ เท่าที่ จำเป็นแก่การสอบสวนเพื่อให้รู้ถึงข้อที่กล่าวข้างต้นนั้น”¹⁹

ศาสตราจารย์ คะเนิง ภาไชย “การชันสูตรพลิกศพ เป็นวิธีการในการตรวจร่างกายของ ผู้ตาย เพื่อค้นพบถึงสาเหตุและพฤติกรรมที่ ทำให้เกิดการตายแก่บุคคลนั้น ซึ่งจะต้องกระทำตามที่ บัญญัติไว้ในมาตรา 148 จนถึงมาตรา 156”²⁰

ศาสตราจารย์ ดร . คณิต ณ นคร “การชันสูตรพลิกศพ คือ การตรวจดูศพเพื่อค้นพบ สาเหตุและพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการตายนั้นขึ้น”²¹

ศาสตราจารย์ นพ. วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ “การชันสูตรพลิกศพ เป็นงานสืบสวนสอบสวน การตายของบุคคลที่ตายโดยผิดธรรมชาติ ได้แก่การตรวจศพจากการดูลักษณะภายนอก รวบรวม พยานหลักฐานจากศพและสถานที่พบศพ ตลอดจนการผ่าศพตรวจ ตรวจวัตถุพยานจากศพ”²²

¹⁸ พรทิพย์ โรจนสุนันท์, นิติเวชศาสตร์ การชันสูตรพลิกศพ, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), น.21.

¹⁹ สัญญา ธรรมศักดิ์ , คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา _____, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร, 2527), น. 189.

²⁰ คะเนิง ภาไชย , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 5,(กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น. 343.

²¹ คณิต ณ นคร , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา , พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2549), น. 348.

การชันสูตรพลิกศพ (Post-mortem Examination) คือ การตรวจสภาพศพเพื่อหาสาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตาย ซึ่งจะต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นหลักในการตั้งสมมติฐานเพื่อพิสูจน์หรือค้นหาความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องใช้หลักนิติเวชศาสตร์ (Forensic Medicine or Legal Medicine)

คำว่า “นิติเวชศาสตร์” นั้น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อธิบายไว้ว่า “วิชาที่ว่าด้วยการใช้หลักทางการแพทย์ช่วยแก้ปัญหาทางกฎหมาย และการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีความ” จึงเป็นวิชาแพทย์สาขาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ซึ่งนำเอาความรู้ทางวิชาแพทยรวมทั้งวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ ไปประยุกต์เพื่อประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งวิชานิติเวชศาสตร์อาจแบ่งได้หลายสาขา เช่น นิติพยาธิวิทยา (Forensic Pathology) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นสาขาวิชาที่ว่าด้วยการตรวจศพ การให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุและพฤติการณ์แห่งการตายนั้น ไม่ว่าจะเป็นการตายตามธรรมชาติ หรือตายโดยผิดธรรมชาติก็ตาม

บทบาทและความสำคัญของงานนิติเวชในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันนี้ ได้มีการวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่ก้าวหน้าอย่างมาก อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้งานด้านนิติเวชมีความสำคัญมากขึ้นในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งจากความเห็น ของแพทย์นั้นจากการตรวจพิสูจน์ทางนิติเวช ไม่ว่าจะเป็นการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานหรือการชันสูตรพลิกศพจะเป็นสิ่งที่มีน้ำหนักอย่างมากในทุกลำดับขั้นของการดำเนินคดี ในชั้นพนักงานสอบสวนถ้ามีความเห็นของแพทย์จะเป็นเครื่องชี้ตั้งแต่ขั้นแรกว่าสมควรจะมีการสอบสวนดำเนินคดีอาญาในเรื่องนั้นหรือไม่ และหากมีการสอบสวนกำหนดกรอบแนวทางการสอบสวนอย่างไร ในชั้นพนักงานอัยการจะมีน้ำหนักมากกว่า และแม้แต่ในชั้นศาลก็จะมีผลมากในการที่ศาลจะนำมาใช้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิพากษาคดี จากการศึกษาพบว่ามิดีอาญาจำนวนมากที่ผลของคดีขึ้นอยู่กับรายงานการตรวจพิสูจน์ทางการแพทย์ ดังตัวอย่างคดี กรณีทหารพรานยิงชาวบ้านเสียชีวิต 4 ศพ ที่ ต.บุโละปะโฮ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เมื่อคืนวันที่ 29 ม.ค. 2555 ซึ่งในปัจจุบันทางการได้จ่ายเงินเยียวยาให้แก่ญาติของผู้เสียชีวิตไปแล้ว 7.5 ล้านบาท จากกรณีดังกล่าว ทำให้ผู้เสียชีวิตถูกฝังไปโดยไม่ได้มีการเก็บขมำดินปืนจากศพเลย ซึ่งหากมีการชันสูตรและเก็บหลักฐานเอาไว้ ก็จะสามารถคลี่คลายความจริงที่ทั้งสองฝ่ายนำข้อเท็จจริงมาได้แย้งกันได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ในทางคดีเมื่อไม่มีการพิสูจน์ตามกระบวนการก็เรี ยกได้ว่าคดียังไม่สมบูรณ์ เพราะ

²² วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, “การศึกษากระบวนการนิติเวชของไทยและต่างประเทศ”, อุลพาห, เล่ม 6, ปีที่ 41, น.35, (พฤศจิกายน-ธันวาคม).

พยานหลักฐานที่ได้มาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยหลักการแล้วสามารถให้เหตุผลทางวิชาการได้เป็นอย่างดี ย่อมมีความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานบุคคล ซึ่งบางครั้งพยานบุคคลนั้นอาจจะให้การไม่ตรงกับความเป็นจริงด้วยเหตุผลบางอย่างก็ได้

หลักวิชาการทางนิติเวชศาสตร์นอกจากจะนำมาใช้ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางชีวภาพ เช่น คราบเลือด คราบอสุจิ เส้นผมแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 บัญญัติว่า “ในกรณีที่จะต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หากการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่ง จำเป็นต้องตรวจเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผมหรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรมหรือส่วนประกอบของร่างกายจากผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการตรวจดังกล่าวได้ แต่ต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและสมควร โดยใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้งจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้น และผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม หากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ยินยอม โดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายกระทำการป้องกันขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้นแล้วแต่กรณี

คำใช้จ่ายในการตรวจพิสูจน์ตามมาตรา นี้ ให้สั่งจ่ายจากงบประมาณ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม หรือสำนักงานอัยการสูงสุด แล้วแต่กรณีกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

อีกทั้งยังสามารถนำมาใช้ใน “การชันสูตรพลิกศพ ” ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการทางกฎหมายเพื่อต้องการทราบถึงสาเหตุและรายละเอียดของการตายซึ่งอาจจะมีผลสืบเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นตัวผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดด้วยนั่นเอง ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าให้มีการชันสูตรพลิกศพเสมอ หากพบว่ามีการตายโดยผิดธรรมชาติ หรือมีการตายเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ตายอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน หรือโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าได้ปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “วิสามัญฆาตกรรม” นั่นเอง การตายโดยผิดธรรมชาตินั้นกฎหมาย กำหนดว่า ได้แก่ การฆ่าตัวตาย การตายโดยผู้อื่นทำให้ตาย การตายโดยสัตว์ทำให้ตาย การตายเนื่องจากอุบัติเหตุ และการตายโดยไม่ทราบ

สาเหตุ ส่วนการตายโดยธรรมชาตินั้นซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายก็คือ การตายเพราะเจ็บป่วย หรือการตายเพราะความชรา²³

เมื่อก้าวถึงการชันสูตรพลิกศพแล้ว ส่วนใหญ่จะเข้าใจคลาดเคลื่อนกันว่าจะต้องเป็นการผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การชันสูตรพลิกศพไม่จำเป็นจะต้องมีการผ่าศพเสมอไป วิธีการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทยมีด้วยกัน 2 วิธี คือ การชันสูตรพลิกศพโดยไม่ผ่า และการชันสูตรพลิกศพโดยการผ่าศพตรวจ ทั้งนี้การผ่าศพ หรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า autopsy จะกระทำเฉพาะกรณีที่ต้องผ่าศพเพื่อหาสาเหตุของการตายในกรณีที่การพลิกศพไม่สามารถบ่งบอกสาเหตุการตายได้ชัดเจน ดังนั้น การชันสูตรพลิกศพจึงแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การชันสูตรพลิกศพโดยไม่ผ่าศพตรวจ

คือ การตรวจสภาพภายนอกของศพ (External Examination) เพื่อดูเพศ อายุ เชื้อชาติ ลिंगของติดตัว เพื่อพิจารณาว่าผู้ตายเป็นใคร ตรวจดูสภาพการเปลี่ยนแปลงของศพภายหลังตายเพื่อประมาณเวลาตาย ตรวจดูลักษณะบาดแผลที่ปรากฏเพื่อสันนิษฐานถึงสาเหตุและพฤติกรรมแห่งการตาย

2. การชันสูตรพลิกศพโดยผ่าศพตรวจ

คือ การตรวจสภาพภายในของศพ (Internal Examination) ซึ่งจะกระทำเมื่อมีเหตุจำเป็นเพื่อหาสาเหตุการตาย ในกรณีที่มีการตรวจสภาพภายนอกไม่สามารถระบุถึงสาเหตุของการตายที่ชัดเจนได้ ซึ่งการผ่าศพถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการพิสูจน์หาสาเหตุการตายสามารถตอบปัญหาและข้อสงสัยจากการพลิกศพได้ โดยนอกจากจะใช้วิธีการผ่าศพตรวจดูด้วยตาเปล่าแล้ว ยังรวมถึงการตัดเอาชิ้นเนื้อเพื่อไปตรวจสอบในห้องปฏิบัติการด้วย²⁴

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยแล้ว การผ่าศพเพื่อตรวจดูภายในไม่จำเป็นต้องกระทำ ทุกครั้งเมื่อมีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็น ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 151²⁵ อีกทั้ง การชันสูตรพลิกศพก็สามารถทำได้ตามข้อกำหนดโดยไม่ต้องขออนุญาต

²³ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, เรื่อง “บทบาทสถาบันนิติเวชกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในคดีอาญา”, วารสารธรรมศาสตร์, น. 39-41, (กันยายน 2537).

²⁴ ธีรวัฒน์ เอื้อพอล, “มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), น.29.

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบสาเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งศพหรือบางส่วนของศพไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้

จากญาติของผู้ตายก่อน เพราะการกระทำดังกล่าวก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการแสวงหาสาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตายอันนำไปสู่ความยุติธรรม แต่ในทางกลับกัน ถ้าผู้ตายเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งจะมีข้อจำกัดทางศาสนาให้หลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ต่อร่างกายหรือศพ และจะต้องทำพิธีฝังด้วยความรวดเร็ว แต่ในทางปฏิบัติหากผู้ตายนับถือศาสนาอิสลามและมีประเด็นเกี่ยวกับการกระทำหรือถูก กระทบความผิดอาญาเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็สามารถดำเนินการชันสูตรพลิกศพได้เท่าที่จำเป็น เนื่องจากเล็งเห็นคุณประโยชน์อันใหญ่หลวงที่จะเกิดขึ้นทั้งในแง่ของการดำเนินคดีและในทางการแพทย์ จึงอนุโลมให้ทำการชันสูตรพลิกศพเป็นกรณีพิเศษที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น และต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองของศพ อิหม่ามประจำมัสยิด และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตามลำดับ และการชันสูตรจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้รู้ทางศาสนาอิสลามและการปฏิบัติต้องเป็นไปอย่างนุ่มนวล ละมุนละไมให้เกิดดีต่อศพ²⁶ โดยพยายามจำกัดให้มีการรบกวนศพน้อยที่สุด หากเสียชีวิตจากอาวุธ ก็สามารถผ่าได้เฉพาะวิถีอาวุธ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการดำเนินคดีสรุปหาสาเหตุการเสียชีวิตให้ถูกต้อง อันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ตัวผู้ตายและญาติของผู้ตายตลอดจนผู้ถูกกล่าวหา

2.3.2 ระบบการชันสูตรพลิกศพ

ระบบการชันสูตรพลิกศพ คือ วิธีหรือ ระเบียบแผนในการจัดการกับศพภายหลังจากการตายแล้วเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกฎหมาย ซึ่งในแต่ละประเทศจะมอบอำนาจในการชันสูตรพลิกศพให้แก่เจ้าหน้าที่ต่างกัน ดังนั้นระบบการชันสูตรพลิกศพจะเป็นระบบใดนั้นจะต้องพิจารณาจากอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับการตายและการสั่งให้ทำการผ่าศพ ตรวจสอบซึ่งระบบการชันสูตรพลิกศพของประเทศต่างๆ แบ่งออกเป็น 5 ระบบ ได้แก่ ระบบโคโรเนอร์ (Coroner System) ระบบแพทย์สอบสวน (Medical Examiner System) ระบบศาล (Court's System) ระบบตำรวจ (Police System) และระบบผสม (Mixed system)²⁷

1. ระบบโคโรเนอร์ (Coroner System)

ระบบโคโรเนอร์เป็นระบบที่ให้อำนาจสืบสวนสอบสวนการตายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดอาญา การตายที่ไม่ทราบสาเหตุ การตายที่แพทย์ไม่สามารถออกไปรับรองการตายได้ และการตายระหว่างหรือภายหลังการผ่าตัด หรือได้รับยาสลบ ระบบดังกล่าวจะกำหนดให้ให้ ประธานศาลโคโรเนอร์เป็นนักกฎหมายหรือแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ เพื่อทำหน้าที่สอบสวนการตาย

²⁶ สำนักกฎหมายพนมดริ คำวินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) ที่ 04/2549 เรื่อง การชันสูตรพลิกศพ (ภาคผนวก จ)

²⁷ พรินทร์ เฟิงสุวรรณ, *อ่างแล้ว เจริญรอด* ที่ 16, น.7.

ประธานจะทำการจ้างแพทย์ที่ขึ้นทะเบียนไว้ทำหน้าที่ผ่าศพที่เรียกว่า Home Office Pathologist เพื่อหาสาเหตุการตาย ซึ่งแพทย์ที่ถูกว่าจ้างจะรายงานผลการตรวจศพให้ประธานทราบ

ผู้ทำการสอบสวนในนามของศาลเรียกว่า เจ้าหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ (Coroner Officer) ตำแหน่งดังกล่าวเป็นตำแหน่งที่ต้องได้รับการแต่งตั้งจากสภาท้องถิ่นซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลโคโรเนอร์ โดยบุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งจะต้องเป็นเนติบัณฑิตหรือเป็นทนายความหรือเป็นแพทย์ ซึ่งประเทศที่นำระบบนี้ไปใช้ได้แก่ อังกฤษ เวลส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์²⁸

2. ระบบแพทย์สอบสวน (Medical Examiner System)

เป็นระบบที่แพทย์มีอำนาจเต็มในการชันสูตรพลิกศพ เริ่มตั้งแต่การดูศพ แพทย์สอบสวนจะต้องได้ส่วนเกี่ยวกับการตายไม่ว่าจะชัดเจนอยู่แล้ว หรือยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่าจะเกี่ยวกับการกระทำผิด คออาญา การฆ่าตัวตาย การตายอย่างกะทันหันหรือตายโดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน (Sudden or unexpected) ตายจากอุบัติเหตุและตายในกรณีที่ไม่สามารถจะออกใบมรณะบัตรให้ได้²⁹ ก็ตาม และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตาย สอบสวนพยานส่วนบุคคล และผ่าศพด้วยตนเอง ซึ่งระบบดังกล่าวใช้ใน ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น

ระบบแพทย์สอบสวน ในสหรัฐอเมริกาได้พัฒนามาในทศวรรษ 1980 เนื่องจากความก้าวหน้าทางนิติเวชศาสตร์ และนิติพยาธิวิทยาเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยมีการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง การสืบสวนอาชญากรรมอย่างกว้างขวาง เป็นผลให้การดำเนินงานชันสูตรพลิกศพของสหรัฐอเมริกาเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ³⁰

3. ระบบศาล (Court's System)

ระบบศาลหรือระบบผู้พิพากษานั้น เป็นระบบที่ผู้พิพากษาเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติและการตายที่เกิดจากกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกำหนดให้ศาล หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากศาลมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการชันสูตรพลิกศพ³¹ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ เยอรมัน เป็นต้น

ในประเทศเยอรมันนั้น ระบบการชันสูตรพลิกศพและระบบงานนิติเวชจะมีความซับซ้อน เนื่องจากแต่ละรัฐมีการใช้กฎหมายที่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป เมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น การชันสูตรพลิกศพจะต้องมีพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาร่วมในการ

²⁸ เพิ่งอ้าง, น. 7.

²⁹ เพิ่งอ้าง, น. 11.

³⁰ Jitlada Waiyasil, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, P.6.

³¹ เพิ่งอ้าง, P.6.

ชั้นสูตรพลิกศพนั้นด้วย และหากมีกรณีที่จะต้องผ่าศพเพื่อตรวจดูภายใน จะต้องได้รับคำสั่งอนุญาตจากผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการ และผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมในการผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์ด้วย³²

4. ระบบตำรวจ (Police System)

ระบบตำรวจ หมายถึง ระบบที่มีอำนาจการตัดสินใจว่าจะทำการชันสูตรพลิกศพโดยการผ่าศพตรวจนั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสำคัญ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจเต็มฝ่ายเดียวในการชันสูตรพลิกศพ หรือ อิมบิตบาทสำคัญในการชันสูตรพลิกศพ เช่น ประเทศมาเลเซีย สาธารณประชาชนจีน อินเดีย³³ และประเทศที่ให้บุคคลลากรจากกระบวนการยุติธรรมร่วมชันสูตรพลิกศพกับตำรวจ ได้แก่ รัสเซีย (สหภาพโซเวียต) และอินโดนีเซีย ซึ่งกำหนดให้ตำรวจทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานอัยการ

การชันสูตรพลิกศพของประเทศไทยจัดอยู่ในระบบนี้เช่นเดียวกัน แต่กำหนดให้แพทย์เข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพด้วย โดยมีบทบาทสำคัญรองลงมาจากพนักงานสอบสวน มีอำนาจเพียงแต่คอยให้ความช่วยเหลือการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ³⁴

5. ระบบผสม (Mixed system)

ระบบนี้เป็นระบบที่อำนาจในการตัดสินใจให้มีการผ่าศพเพื่อชันสูตรนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่หลายฝ่าย เช่น แพทย์ ศาล พนักงานอัยการ และตำรวจมีอำนาจดังกล่าว และถ้ามีการตายเกิดจากการก่อคดีอาญาจะใช้ศาลประจำเขตเป็นผู้สั่งการด้านการตรวจศพ แต่ถ้าเป็นการตายผิดธรรมชาติอื่นๆ ใช้ระบบแพทย์สอบสวนหรือโคโรเนออร์ ซึ่งระบบดังกล่าวจะพบในประเทศเนเธอร์แลนด์และฝรั่งเศส³⁵

2.3.3 กรณีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ

ในความหมายทางกฎหมายแล้ว “ความตาย” ของบุคคล จะมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ประการต่างๆ ในกฎหมาย เช่น ก่อให้เกิดสิทธิรับมรดก หรือสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าชดเชยจากผู้กระทำให้ถึงแก่ความตาย แต่กฎหมายก็มิได้กำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ นั้น แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า จะต้องมีการ

³² ชีรวัดน์ เอื้อพอล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24*, น. 28-29.

³³ Jitlada Waiyasil, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, P.6.

³⁴ ชีรวัดน์ เอื้อพอล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24*, น. 31.

³⁵ พรินท์ เฟ็งสุวรรณ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16*, น. 26.

ชั้นสูตรพลิกศพเพื่อหาสาเหตุการตาย (cause of death) และพฤติกรรมการที่เป็นเหตุให้ตาย (manner of death) ใน 2 กรณี ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 148 วรรคหนึ่ง ว่า

“เมื่อปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย”

ดังนั้น การชันสูตรพลิกศพต้องกระทำใน 2 กรณี ดังนี้

- 1) ตายโดยผิดธรรมชาติ
- 2) ตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงาน

การตายโดยผิดธรรมชาติก็ดี หรือตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานก็ดี อาจเกิดขึ้นจากการทำความผิดอาญาหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา การชันสูตรพลิกศพย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีชั้นสอบสวนฟ้องร้อง และโดยที่การสอบสวนต้องกระทำโดยรอบครอบตามหลักการตรวจสอบ มาตรา 129³⁶ จึงบังคับว่าถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จสิ้น จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลยังไม่ได้³⁷

1) กรณีตายโดยผิดธรรมชาติ

การตายโดยผิดธรรมชาติ หมายถึง การตายที่นอกเหนือจากการตายโดยธรรมชาติ ซึ่งการตายโดยธรรมชาติ คือ การตายโดยโรคภัยไข้เจ็บ หรือตายโดยความชรา³⁸ ซึ่งในมาตรา 148 วรรคสอง บัญญัติว่า “การตายโดยผิดธรรมชาติ นั้น คือ

- (1) ฆ่าตัวตาย
- (2) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย
- (3) ถูกสัตว์ทำร้ายตาย
- (4) ตายโดยอุบัติเหตุ
- (5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ”

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการทำความผิดอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ อันว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหาถึงศาล”

³⁷ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถ*ที่ 21, น. 473-474.

³⁸ สำนักงานศาลยุติธรรม, “คู่มือการชันสูตรพลิกศพ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542”, (2544), น. 15.

การฆ่าตัวตาย หมายถึง การที่ผู้ตายกระทำให้ตนเองถึงแก่ความตายโดยเจตนา ถ้าผู้ตายไม่มีเจตนาให้ตนเองตาย เช่น ทำอาวุธปืนสั้นกระสุนปืนถูกตนเองถึงแก่ความตายไม่ใช่การฆ่าตัวตาย³⁹

การถูกผู้อื่นทำให้ตาย หมายถึง กรณีที่ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลอื่น⁴⁰
การถูกสัตว์ทำร้าย หมายถึง กรณีความตายเกิดจากการถูกสัตว์ทำร้ายโดยตรง มิใช่เกิดจากโรคที่สัตว์นั้นเป็นพาหะนำโรค ที่จำเป็นต้องมีการชันสูตรพลิกศพ เนื่องจากเพราะอาจมีการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดอาญา⁴¹

การตายโดยอุบัติเหตุ หมายถึง การตายที่เกิดจากเหตุปัจจุบันทันด่วน อันไม่อาจคาดหมายได้ เช่น ตกน้ำตาย ถูกฟ้าผ่าตาย⁴² และรวมถึงความตายที่เกิดขึ้นโดยมิได้เป็นความตั้งใจหรือเจตนาของผู้ตายหรือผู้อื่น หรือการตายที่เกิดจากการกระทำของผู้อื่นโดยประมาท

การตายโดย ยังมีปรากฏเหตุ หมายถึง กรณีที่ยังไม่ทราบว่าการตายนั้น เกิดเนื่องจากเหตุใด จึงจำเป็นต้องมีการชันสูตรพลิกศพ

ส่วนการตายในลักษณะอื่น นอกจากการตายใน 5 ประการนี้ ถือว่าเป็นการตายโดยธรรมชาติ ไม่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ เฉพาะแต่การตายใน 5 ประการนี้เท่านั้น ที่กฎหมายถือว่าเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติที่จะต้องมีมีการชันสูตรพลิกศพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ที่ตายไปแล้วให้สามารถที่จะรู้สาเหตุแห่งการตายได้อย่างเป็นธรรมขึ้น⁴³

2) กรณีตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน

กล่าวคือ การตายในระหว่างที่ควบคุมผู้ต้องหามา ยังสถานีตำรวจ หรือในระหว่างถูกควบคุมที่สถานีตำรวจหรือในเรือนจำ อาจเป็นการตายโดยธรรมชาติหรือตายผิดธรรมชาติ หรือตายเพราะเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ กระทำให้ถึงแก่ความตายก็ตาม⁴⁴

³⁹ ชัยเกษม นิตสิริ , ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556), น.263.

⁴⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส และอเนก ขมจินดา, กฎหมายการแพทย์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น. 214.

⁴¹ คะนิง ภาไชย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น. 347.

⁴² วิรติ พาณิชย์พงษ์, มาตรฐานการชันสูตรพลิกศพ, (งานวิจัยหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 4 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2542), น. 22.

⁴³ ธีสุทธิ์ พันธุ์ฤทธิ์, การสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2555), น. 443.

⁴⁴ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 265.

ความหมายของ “ความควบคุม” นั้นจะมีนัยที่กว้างกว่าคำว่า “ควบคุม” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (21) ซึ่งหมายความว่า “การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน โดยได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 106/2501 ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า เมื่อผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมกักขังในเรือนจำตายลง ก็ถือว่าตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ส่วนการอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นการยกขึ้นอ้างโดยตรง เพียงแต่ปรากฏในรายงาน บันทึกคำแจ้งความ คำให้การ ที่พอจะแสดงได้ว่าเจ้าพนักงานนั้น ได้กระทำหรือปฏิบัติราชการตามหน้าที่ที่เป็นอันใช้ได้

การที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพในกรณีนี้ เพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์หรือตรวจสอบความผิดของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และยังเป็นวิธีที่จะยับยั้งมิให้เจ้าหน้าที่คิดกระทำการอันเป็นการผิดกฎหมายด้วย

ภายหลังจากที่ปรากฏว่ามีการตาย โดยผิดธรรมชาติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กฎหมายได้ระบุผู้มีหน้าที่ในการร่วมชันสูตรพลิกศพซึ่งประกอบด้วย⁴⁵

1. พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่
2. แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แต่หากแพทย์ดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ก็ให้แพทย์ที่มีปฏิบัติหน้าที่แทนได้ตามลำดับดังนี้

- 2.1 แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ
- 2.2 แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- 2.3 แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข

สำหรับกรณีการตายในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานหรือการตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม ได้ระบุผู้มีหน้าที่ในการร่วมชันสูตรพลิกศพประกอบด้วย 4 ฝ่าย คือ

- (1) พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่
- (2) แพทย์ ตามลำดับเช่นเดียวกับกรณีการตายโดยผิดธรรมชาติ
- (3) พนักงานอัยการ

⁴⁵ วิชา พฤษณันต์, สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ และคณะ, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 13, น. 3.

(4) พนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

ทั้งนี้ การทำการชันสูตรพลิกศพ โดยแพทย์เพื่อหาสาเหตุการตายอาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การตรวจบาดแผลภายนอก (external examination)
2. การผ่าศพ (autopsy)

หากการตรวจบาดแผลภายนอกเพียงพอต่อการระบุสาเหตุการตายอย่างชัดเจนแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีการผ่าศพเสมอไป แต่หากยังมีข้อสงสัยต่อสาเหตุการตาย ก็ต้องทำการผ่าศพ แยกธาตุ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 151 ความว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์ หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้”

เจ้าพนักงานที่สั่งให้ผ่าศพแยกธาตุได้คือ ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ อันได้แก่ พนักงานสอบสวนหรือแพทย์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งจะมีอำนาจในการสั่งชันสูตรพลิกศพดังนี้

- 1) สั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใดของศพ เช่น สั่งให้ผ่าตัดกระเพาะ ะอาหารออกแล้วไปแยกธาตุว่ามียาพิษอยู่ในกระเพาะอาหารหรือไม่ หรือ
- 2) สั่งให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ แต่เจ้าพนักงานจะสั่งให้จัดการดังกล่าวได้ก็เฉพาะในกรณีจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเท่านั้น จะสั่งการเพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการเช่นนี้ย่อมทำไม่ได้⁴⁶

หากพิจารณาในแง่การชันสูตรพลิกศพตามหลักศาสนาอิสลามในประเทศไทย แบ่งเป็น 3 กรณี

1. การชันสูตรเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงด้านศาสนบัญญัติ

การชันสูตรในกรณีที่มีข้อสงสัยหรือมีเงื่อนไขเกี่ยวกับการฆาตกรรมเพื่อ อทราบสาเหตุที่แท้จริงของการเสียชีวิต และในกรณีที่การเสียชีวิตสืบเนื่องมาจากการรัดคอ ทบตี หรือการวางยาพิษ โดยการชันสูตรสามารถยืนยันถึงข้อเท็จจริงและป้องกันกรณีการเช่นฆ่า โดยบิดบัง อำพราง เป้าหมายของการชันสูตรศพในข้อนี้ก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งเลือดเนื้อ และปกปั องคุ้มครองเรือนร่างของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการสำรวจชิ้นส่วนอวัยวะต่างๆ ของศพ แพทย์ก็จะพบชิ้นส่วนบางอย่าง ซึ่งอาจเป็นของศพหรืออาจเป็นของผู้อื่น เพราะลักษณะของอวัยวะที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

⁴⁶ ชัยเกษม นิตสิริ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 39, น.269.

ทั้งทางด้านอายุ เพศ ความยาวของโครงกระดูก และลักษณะเฉพาะของผิวหนัง การชันสูตรนี้ยังทำให้ทราบได้ถึงวิธีการฆ่าและอาวุธที่ใช้ฆ่าอีกด้วย โดยทั้งปวงนั้นเพื่อนำความมั่นคงและสงบสุขกลับคืนสู่วงศ์ญาติของผู้เสียชีวิตและสังคมโดยรวม⁴⁷

ดังนั้น การชันสูตรศพที่มีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวหาในคดีอาญาก็อนุญาตให้ทำได้ เพราะการชันสูตรศพดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการทราบถึงสาเหตุการตายเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย อันนำไปสู่ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย อีกทั้งยังถือว่าเป็นการให้เกียรติศพที่ทำให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างสมบูรณ์

2. การชันสูตรเพื่อพิสูจน์โรคภัย

เป็นการชันสูตรศพในกรณีที่มีข้อสงสัยคลุมเครือเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ โดยการชันสูตรศพผู้ป่วยจะทำให้ทราบถึงชนิดของโรค ซึ่งอาจเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่จะแพร่ระบาดสู่ประชาชน การชันสูตรพลิกศพจึงช่วยให้สามารถวางแผนหรือหามาตรการป้องกันโรคระบาดได้⁴⁸

ดังนั้น การชันสูตรพลิกศพที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยโรคระบาดเป็นที่ยอมรับให้ทำได้เช่นกัน เพราะถือได้ว่าเป็นการสร้างประโยชน์อย่างมหาศาลในด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและสุขภาพของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ อีกทั้ง ยังเป็นการป้องกันสังคมจากโรคระบาดได้ด้วย

3. การชันสูตรเพื่อวิชาการทางการแพทย์

เพื่อจะได้ทราบถึงส่วนองค์ประกอบของร่างกายและอวัยวะต่างๆ สำหรับเป็นข้อมูลการศึกษาทางการแพทย์ในวงกว้าง โดยการชันสูตรพลิกศพ จะต้องดำเนินการไปภายใต้การกำกับดูแลของคณะแพทย์อันจะทำให้ทราบถึงอวัยวะภายนอกต่างๆ และอวัยวะภายใน อวัยวะ และยังได้ทราบถึงการทำงานของระบบต่างๆ ขนาดของอวัยวะขณะที่ร่างกายมีสุขภาพสมบูรณ์และขณะเจ็บป่วย อีกทั้งยังได้ทราบถึงวิธีการเยียวยารักษา ทั้งหมดที่กล่าวแล้วถือเป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาแพทย์ในแต่ละระดับชั้นของการศึกษา⁴⁹

ดังนั้น การชันสูตรพลิกศพที่มีเป้าหมายทางด้านวิชาการ ทั้งทางด้านการเรียนรู้จากศพและการใช้ศพเป็นครูก็ตาม ก็เป็นที่ยอมรับเช่นกัน เพราะหลักปรัชญาอิสลามมีมาเพื่อสร้างสรรค์คุณประโยชน์อันดีงามและขจัดความเลื่อมเสียให้ลดลง

⁴⁷ พรินท์ เฟิงสุวรรณ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่* 16, น. 56.

⁴⁸ *เฟิงฮ้าง*, น. 56.

⁴⁹ *เฟิงฮ้าง*, น. 56.

2.3.4 วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ

วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ มีบัญญัติไว้ใน มาตรา 154 ว่า

“ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงเหตุผลและพฤติกรรมการตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวว่ามีใครหรือสงสัยใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้”⁵⁰

บทบัญญัติมาตรา 154 แสดงถึงวัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพมีอยู่ 5 ประการ กล่าวคือ

- (1) เพื่อพิสูจน์ว่า ผู้ตายคือใคร เป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสวนถึงสาเหตุการตาย และสามารถสืบไปถึงตัวผู้กระทำผิดได้
- (2) เพื่อพิสูจน์ว่า ตายที่ไหน การชันสูตรพลิกศพสามารถบอกได้ว่าผู้ตาย ตาย ณ สถานที่พบศพ หรือสถานที่อื่นแล้วเคลื่อนย้ายศพมายังอีกสถานที่หนึ่ง
- (3) เพื่อพิสูจน์ว่า ตายเมื่อใด ซึ่งการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุ มีหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่า เวลาตาย คือ เวลาที่เกิดเหตุ การพิสูจน์เวลาตายมีความสำคัญต่อการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งหากไม่สามารถระบุเวลาให้ชัดเจนพอสมควรแล้ว ศาลอาจจะยกฟ้อง
- (4) เพื่อพิสูจน์ เหตุที่ตาย หมายถึง การตรวจหาสาเหตุที่ตายโดยตรง ตามต้นเหตุ หรือตามพยาธิสภาพ
- (5) เพื่อพิสูจน์ พฤติกรรมที่ตาย หมายถึง การตรวจหาการกระทำที่ทำให้ตาย เช่น เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ถูกผู้อื่นกระทำไปถึงแก่ความตาย หรือความตายนั้นเป็นเพราะอุบัติเหตุ⁵¹

การชันสูตรพลิกศพตามบทบัญญัติอิสลามนั้น โดยหลักจะกระทำมิได้ เว้นแต่การกระทำนั้นได้กระทำไปเพื่อความจำเป็นและยึดหลักผลประโยชน์ จึงเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ที่อนุญาตให้ทำการชันสูตรได้มีดังต่อไปนี้

1. สอบสวนในคดีอาญาเพื่อให้ทราบสาเหตุการตาย หรือเป็นกรณีการก่ออาชญากรรม ในกรณีที่ผู้พิพากษาสงสัยสาเหตุการตาย และการผ่าชันสูตรศพเป็นหนทางที่ทำให้รู้สาเหตุการตายได้
2. ตรวจวิเคราะห์โรคที่ต้องอาศัยการผ่าชันสูตร เพื่อหาทางป้องกันที่เหมาะสมกับโรคนั้นๆ

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 154

⁵¹ วิรัตน์ พานิชย์พงษ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 42, น.20.

3. ทำการชันสูตรเพื่อเป็นวิชาการทางการแพทย์

2.4 ผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดถึงผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพไว้ด้วยกัน ดังนี้ บุคคลผู้พบเห็นการตายโดยผิดธรรมชาติ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ผู้เชี่ยวชาญในการชันสูตรพลิกศพ พนักงานอัยการ และเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

2.4.1 บุคคลผู้พบการตายโดยผิดธรรมชาติ

เมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดตัวบุคคลผู้มีหน้าที่ และหน้าที่ที่จะต้องกระทำไว้ใน มาตรา 149

“มาตรา 149 ความตาย โดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้นมิ ใด ให้เป็นหน้าที่ของสามี ภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตายเช่นนั้น จัดการดังต่อไปนี้

(1) เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้

(2) ไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด

หน้าที่ดังกล่าวในวรรคต้นนี้มีตลอดจนถึงผู้อื่น ซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีสามี ภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายอยู่ในที่นั้นด้วย

ผู้ใดละเลยไม่กระทำหน้าที่ดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท”⁵²

สาระสำคัญของมาตรา 149 แบ่งได้เป็น

1. บุคคลผู้มีหน้าที่ ได้แก่ สามี ภริยา มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตายเช่นนั้น หรือบุคคลอื่นซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีสามี ภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายอยู่ในที่ที่พบศพนั้น

2. หน้าที่ที่จะต้องกระทำ ได้แก่ เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้ และไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด

มาตรา 149 บัญญัติขึ้นเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ถึงเหตุและพฤติการณ์แห่งความ ตาย หรือเพื่อพิสูจน์ความผิดในกรณีที่มีการตายมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา จึงได้กำหนดให้เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบศพนั้น ไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายศพ

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 149

และยังได้กำหนดให้แจ้งความแก่เจ้าพนักงานโดยเร็วที่สุด ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานมีโอกาสได้ทำการ
ชันสูตรพลิกศพโดยรวดเร็ว และสะดวกในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ

นอกจากนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังกำหนดความผิดอาญาแก่ผู้ที่กระทำให้
การชันสูตรพลิกศพได้รับความเสียหาย หรือกระทบกระเทือนไว้ในมาตรา 150 ทวิ

“มาตรา 150 ทวิ ผู้ใดกระทำการใดๆ แก่ศพหรือสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพก่อน
การชันสูตรพลิกศพเสร็จสิ้น ในประการที่น่าจะทำการชันสูตรพลิกศพหรือผลทางคดี
เปลี่ยนแปลงไป เว้นแต่จำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันอันตรายแก่อนามัยของประชาชน หรือเพื่อ
ประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสองปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่น
บาทถึงสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำโดยทุจริตหรือเพื่ออำพรางคดี
ผู้กระทำต้องระวางโทษเป็นสองเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”⁵³

บทบัญญัติมาตรานี้ มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ
จะได้มีโอกาสรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับความตายนั้น ในสภาพตามความเป็นจริง โดยไม่
การกระทำหรือเหตุอื่นใดทำให้พยานหลักฐาน ศพ หรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

2.4.2 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

การที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานสอบสวนผู้มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพ เป็น
พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ก็เพื่อให้สามารถเริ่มการชันสูตรพลิกศพได้อย่างรวดเร็ว
และมีความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับผู้ที่มิหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพนั้น ยังคงมีความเห็นทางกฎหมายที่แตกต่าง
กันอยู่ คือ ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่า พนักงานสอบสวน อื่นแม้จะมีอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น ก็ไม่
มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพ⁵⁴ อีกความเห็นหนึ่ง เห็นว่าการชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของ
การสอบสวน ซึ่งอำนาจสอบสวนมิได้ติดอยู่กับท้องที่ ดังนั้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการ
สอบสวนคดี ก็มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพได้ด้วย⁵⁵

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ทวิ

⁵⁴ คณิง ภาไชย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น. 347.

⁵⁵ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 21, น. 478 – 479.

2.4.3 ผู้เชี่ยวชาญในการชันสูตรพลิกศพ

แต่เดิมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ ร่วมชันสูตรพลิกศพได้ ต่อมาใน พ .ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพจะต้องเป็นแพทย์เท่านั้น และยังกำหนดลำดับในการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

- (1) แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์
- (2) แพทย์ประจำโรงพยาบาลรัฐ
- (3) แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- (4) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัคร ตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข

ซึ่งแพทย์ในลำดับที่รองลงมา จะเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพแทนแพทย์ที่อยู่ในลำดับที่สูงกว่าตนได้ ก็ต่อเมื่อแพทย์ในลำดับที่สูงกว่านั้น ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ จะต้องเป็นแพทย์เท่านั้น เพราะต้องการบุคคลที่มีความชำนาญ เฉพาะพอต่อการวินิจฉัยสาเหตุการตายและพฤติการณ์ที่ตายได้อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง⁵⁶ ซึ่งจะช่วยเหลือให้พนักงานสอบสวนสามารถทำสำนวนการสอบสวนมิให้เกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย อีกทั้ง ยังช่วยก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายด้วย

2.4.4 พนักงานอัยการ

การชันสูตรพลิกศพ ได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีบทบาทร่วมในการชันสูตรพลิกศพเพิ่มขึ้น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคสามและสี่ และ 155/1

มาตรา 150 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามเจ้าหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพ ร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ”

มาตรา 150 วรรคสี่ บัญญัติไว้ว่า “เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ ให้เสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน

⁵⁶ ณรงค์ ใจหาญ, “การปรับปรุงกระบวนการชันสูตรพลิกศพ”, วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 1, ปีที่ 30, น. 146 – 147, (มีนาคม 2543).

สองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวันนับแต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลา
ทุกครั้งไว้ในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ”

มาตรา 155/1 บัญญัติไว้ว่า “การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ
ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้า
พนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัยการเจ้า
พนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับ
พนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน

การทำสำนวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบโดย
พนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำ ตรวจสอบพยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคล
ที่เกี่ยวข้อง ได้ตั้งแต่เริ่มทำการสอบสวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่ฟังจะกระทำได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์
และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควร ไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำ
สำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนต่อไปได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงาน
อัยการไว้ในสำนวน และถือว่าเป็นการทำสำนวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย”

ดังนั้น พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพด้วย โดยเมื่อศูนย์อำนวยการ
คดีชันสูตรพลิกศพ ได้รับแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำการชันสูตร
พลิกศพแล้ว จากนั้นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จะบันทึกการแจ้งไว้ในแบบรับแจ้งการเข้าร่วม ชันสูตร
พลิกศพ และแจ้งให้พนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ไปร่วมทำการชันสูตรพลิกศพและต้อง
ร่วมรับผิดชอบในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง
จากนั้น พนักงานอัยการร่วมกับพนักงานสอบสวนและจัดทำสำนวนการสอบสวนในกรณีการตายที่
กำหนดไว้ในมาตรา 150 วรรคสาม และรวมถึงกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัยการเจ้าพนักงาน
ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ด้วย ตามความในมาตรา 155/1 ภารกิจที่กล่าวมานั้นถือว่า
พนักงานอัยการจะต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็น ญาติของ
ผู้ตายหรือเจ้าพนักงาน รวมไปถึงการดูแลสิทธิของทุกฝ่ายในการไต่สวนการตาย การซักถามพยาน
และการนำสืบพยาน⁵⁷

⁵⁷ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543 ข้อ 5 และ 9.

2.4.5 เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง

การชันสูตรพลิกศพนั้นนอกจากกฎหมายจะกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยแล้ว กฎหมายได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีบทบาทร่วมในการชันสูตรพลิกศพเพิ่มขึ้น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคสาม

มาตรา 150 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุม ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ”

คุณสมบัติของพนักงานฝ่ายปกครองกำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543⁵⁸

พนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป ได้แก่

1) ในจังหวัดอื่น หมายถึง ปลัดอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอป้องกันจังหวัด ปลัดจังหวัด จำจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด

2) ในกรุงเทพมหานคร หมายถึง เจ้าพนักงานปกครอง นิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการ สำนักกรมการปกครอง ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงมหาดไทย

3) กรณีพิเศษ ได้แก่กรณีที่ตามข้อ 6⁵⁹ ที่กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทย เข้ามามีส่วนร่วมในการชันสูตรพลิกศพได้ โดยมีหลักการดังนี้

(1) เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นดุลพินิจของผู้ใช้อำนาจ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทย ว่ากรณีใดเป็นไปได้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นข้อสังเกตประการหนึ่ง เนื่องจากจะใช้หลักเกณฑ์ใดในการวินิจฉัย

⁵⁸ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 3

⁵⁹ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 6

(2) เป็นกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจหรือสะท้อนขวัญประชาชน ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจขณะทำการจับกุมคนร้าย ได้ยิงปืนไปถูกเด็กซึ่งอยู่ข้างคนร้ายเสียชีวิต เป็นต้น

ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทยหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีอำนาจ 2 ประการ ได้แก่

1. ร่วมให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำแก่พนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพ เพราะในบางคดี เจ้าหน้าที่ระดับล่างที่มีหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพ อาจเกิดความไม่มั่นใจหรือต้องการคำปรึกษาการผู้บังคับบัญชาระดับสูง เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจมองในอีกแง่มุมหนึ่งแล้ว อาจจะเป็น การแทรกแซงหรือใช้อำนาจครอบงำได้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามการให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำจะก้าวล่วงไปยังพนักงานฝ่ายอื่นมิได้

2. เข้าร่วมชั้นสูตรพลิกศพด้วยตนเองหรือจะมอบหมายให้ผู้อื่นก็ได้ แต่จะต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานปกครองผู้ทำหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพทราบโดยพลัน เมื่อได้ รับแจ้งแล้วพนักงานฝ่ายปกครองผู้รับผิดชอบประจำท้องที่จะต้องออกไปร่วมอำนวยความสะดวกด้วยตามสมควรและติดต่อประสานงานด้านอื่นๆ ให้ตามความเหมาะสม

กระทำโดยทุจริตเกิดขึ้น หรือมีการกระทำเพื่ออำพรางคดีเกิดขึ้น และยังห้ามมิให้บันทึกคำพยานหลักฐานด้วย เพราะเกรงว่าจะมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงให้เปลี่ยนแปลงไปจากความเป็นจริง ดังนั้น สำหรับกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่แล้ว ผู้มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ นอกจากพนักงานสอบสวนและแพทย์แล้ว กฎหมายยังกำหนดให้มีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป เป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย ซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือให้พนักงานสอบสวนสามารถทำบันทึกการชันสูตรซึ่งต้องส่งให้พนักงานอัยการเพื่อ ร้องขอให้ศาลไต่สวนการตายต่อไปให้ได้ครบถ้วนยิ่งขึ้น และจะเป็นการตรวจสอบการชันสูตรพลิกศพให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

2.5 ขั้นตอนและกระบวนการในการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพนั้นจะเริ่มขึ้นที่สถานที่ที่พบศพนั้น โดยพนักงานสอบสวนจะสั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมสถานที่เกิดเหตุเพื่อรอให้เจ้าพนักงานฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องเดินทางมายัง

สถานที่ที่ศพนั้นอยู่เพื่อทำการชันสูตรพลิกศพ และในบางกรณีอาจจำเป็นต้องมีการไต่สวนการตายในศาลด้วย ดังมีรายละเอียดของขั้นตอนและกระบวนการที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.5.1 การสอบสวน ณ สถานที่เกิดเหตุ

ในการตายที่เป็นลักษณะผิดธรรมชาติ การตรวจสถานที่เกิดเหตุอาจช่วยให้เข้าใจประเด็นได้ดีกว่าการตรวจศพเพียงอย่างเดียว เช่น การตรวจร่องรอยการต่อสู้ คุณลักษณะท่าทางของศพ คุณภาพเสื้อผ้าในที่เกิดเหตุ หากเป็นศพหญิงอาจบ่งชี้ว่าจะมีการกระทำผิดทางเพศร่วมด้วยหรือไม่ ในการฆ่าตัวตายด้วยอาวุธควรตรวจว่ามีอาวุธในที่เกิดเหตุหรือไม่ อยู่ในลักษณะใด หากไม่พบอาวุธ ก็ไม่ใช่การฆ่าตัวตายแน่นอน คดีที่ควรตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างยิ่ง คือ กรณีดังต่อไปนี้

1. ถูกฆ่าตาย (Homicide)
2. สงสัยว่าอาจถูกฆ่าตาย (Suspected Homicide)⁶⁰

กรณีการตายดังกล่าวนี้ ถ้าแพทย์ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการชันสูตรได้ดูสภาพทั่วไปก่อนมีการเคลื่อนย้ายศพมายังโรงพยาบาล จะเป็นประโยชน์ในการประมวลพฤติการณ์การตายได้เป็นอย่างดี

การดำเนินการสอบสวน ณ สถานที่เกิดเหตุมีขั้นตอนและกระบวนการ ดังนี้

1) ควบคุมสถานที่เกิดเหตุ⁶¹

เมื่อได้รับแจ้งการตาย ให้พนักงานสอบสวนบันทึกการรับแจ้งเรื่องการตายลงในรายงานประจำวัน และสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ารักษาสถานที่เกิดเหตุ โดยไปจัดการปิดกั้นสถานที่เกิดเหตุไว้และห้ามมิให้บุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่เกิดเหตุ แล้วรีบเดินทางไปยังสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งในการตรวจที่เกิดเหตุไม่ควรจับต้องหรือเคลื่อนย้ายศพ หรือวัตถุพยานใดๆ จนกว่าจะตรวจที่เกิดเหตุโดยสมบูรณ์แล้ว การเคลื่อนย้ายอาจทำให้วัตถุพยานที่ติดอยู่บนศพหลุดหรือหล่นหาย หรือชิ้นส่วนของผู้ตรวจอาจหล่นในที่เกิดเหตุ เช่น ผม ขน เป็นต้น⁶²

ในการตรวจที่เกิดเหตุถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้สามารถชันสูตรพลิกศพและรวบรวมพยานหลักฐานอันแท้จริง ก่อนที่จะมีบุคคลหรือธรรมชาติ ทำให้เกิดร่องรอย

⁶⁰ พรทิพย์ โรจนสุนันท์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 28.

⁶¹ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 4 วรรคสอง

⁶² พรทิพย์ โรจนสุนันท์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 29.

พยานหลักฐานเพิ่มขึ้นบนศพหรือสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจทำให้ผลการชันสูตรพลิกศพเปลี่ยนแปลงไปได้

2) รักษาศพ เศษ หรือชิ้นส่วนของศพและสภาพแวดล้อม

เป็นหน้าที่สำคัญของพนักงานสอบสวนที่จะต้องจัดการรักษาศพ เศษ หรือชิ้นส่วนของศพและสภาพแวดล้อม ตลอดจนสิ่งของอันเป็นพยานหลักฐานแสดงถึงเหตุที่ตายนั้นให้อยู่ในสภาพเดิมทุกประการ จนกว่าการชันสูตรพลิกศพจะแล้วเสร็จ เนื่องจาก สภาพศพ ที่พบว่าอยู่ในลักษณะท่าทางอย่างไร ซึ่งบางครั้งอาจทำให้สันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าการตายอาจเกิดจากสาเหตุใด อาจเป็นอุบัติเหตุ หรือเป็นการฆ่าตัวตาย จึงเห็นได้ว่า การตรวจสภาพของการเปลี่ยนแปลงหลังตาย (Postmortem change)⁶³ ของศพในทันทีที่พบศพ จะทำให้การประมาณระยะเวลาที่เสียชีวิตใกล้เคียงกับความจริงมากกว่าการประเมินตอนที่นำศพมาโรงพยาบาลแล้ว ซึ่งหากตรวจที่เกิดเหตุโดยละเอียดจะทำให้รวบรวมพยานหลักฐานได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การเคลื่อนย้ายศพหรือเก็บวัตถุพยานหลักฐานจะต้องปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์ และต้องจัดทำบันทึกเหตุจำเป็นที่ต้องเคลื่อนย้ายศพไว้ด้วย โดยต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ชำนาญการ หรือปฏิบัติตามเอกสารคู่มือของกองพิสูจน์หลักฐาน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานอันสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

3) จัดทำบันทึกเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ

เมื่อพนักงานสอบสวนควบคุมสถานที่เกิดเหตุเรียบร้อยแล้ว ให้จัดทำแผนที่สถานที่เกิดเหตุและบันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุพร้อมทั้งถ่ายภาพหรือบันทึกวิดีโอที่เกิดเหตุไว้ด้วย เพื่อประกอบเป็นพยานหลักฐาน จากนั้นพนักงานสอบสวนและแพทย์จะร่วมกันทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตร พลิกศพตามแบบพิมพ์ โดยจะถ่ายภาพศพและสภาพแวดล้อมของบริเวณที่พบศพประกอบบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพด้วยก็ได้ ซึ่งการบันทึกภาพที่พบในการชันสูตรพลิกศพมีความสำคัญที่ใช้ประกอบอ้างอิงการเป็นพยานในศาลได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก การให้ปากคำในลักษณะเป็นคำพูดอย่า งเดียวทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ โดยหลักสากลแล้วการชันสูตรพลิกศพควรมีการบันทึกภาพไว้ด้วยเสมอ⁶⁴

⁶³ เพิ่งอ้าง, น. 29.

⁶⁴ เพิ่งอ้าง, น. 29.

4) สืบหาพยานบุคคลที่พบศพ

สืบหาพยานบุคคลที่พบศพและสอบสวนเบื้องต้นให้ปรากฏว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าย้ายโดยคนทำร้ายให้ระบุว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้ทำร้าย

5) การผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์

หากเกิดกรณีที่ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพสงสัยในสาเหตุการตาย พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพได้โดยส่งศพ เศษหรือส่วนของศพ ไปตรวจทางนิติเวชวิทยาตามสถาบันนิติเวชวิทยา อาทิเช่น สถาบันนิติเวชวิทยาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์นิติเวชศาสตร์ หรือสถาบันอื่นที่สามารถตรวจพิสูจน์ทางนิติเวชวิทยาได้

หากไม่สามารถส่งศพไปตรวจที่สถาบันทางนิติเวชวิทยาได้ ก็อาจจะขอให้แพทย์ทางนิติวิทยาศาสตร์ไปตรวจยังสถานที่ที่พบศพนั้นก็ได้

2.5.2 การแจ้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งให้บุคคลดังต่อไปนี้

1. แพทย์⁶⁵

พนักงานสอบสวนแจ้งไปยังหน่วยงานแพทย์ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้แจ้งให้แพทย์ผู้มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพไปร่วมทำการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งเป็นไปตามลำดับที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนและแพทย์ดังกล่าวต้องทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที และให้แพทย์ดังกล่าวทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพด้วย ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งเรื่องตามรายงานแจ้งผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพไว้เพื่อเป็นหลักฐานด้วย

2. เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน

โดยให้พนักงานสอบสวนแจ้งไปยังกองพิสูจน์หลักฐาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้จัดส่งเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน มาช่วยเหลือรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ให้ถูกต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางนิติวิทยาศาสตร์ สำหรับในจังหวัดอื่น ให้แจ้งไปยังตำรวจวิทยาการจังหวัดหรือกองกำกับการวิทยาการเขตที่รับผิดชอบ

⁶⁵ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 5 วรรค

3. ญาติผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง⁶⁶ กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ทราบถึงความตาย

4. พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครอง

ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ด้วย⁶⁷

2.5.3 สถานที่ทำการชันสูตรพลิกศพ

สถานที่ที่จะทำการชันสูตรพลิกศพนั้น อาจแตกต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่และสถานการณ์ ซึ่งโดยทั่วไปจะทำการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่ดังต่อไปนี้

1) การชันสูตรพลิกศพ ณ ที่ที่ศพอยู่

จะเริ่มต้นเมื่อเจ้าพนักงานได้ เข้าครอบครองหรือควบคุมสถานที่ที่ศพอยู่ เนื่องจากถือว่ารัฐได้เข้าใช้อำนาจควบคุมสถานที่และตัวศพ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจชันสูตรหรือพนักงานฝ่ายปกครองที่ดูแลท้องที่นั้นก็ได้ ซึ่งหากสามารถวินิจฉัยสาเหตุการตายได้ทันที อันเป็นกรณีที่ไม่ต้องส่งไปชันสูตรพลิกศพ ณ ห้องปฏิบัติการการชันสูตรพลิกศพ

2) การชันสูตรพลิกศพ ณ ห้องปฏิบัติการ

เมื่อได้มีการส่งศพแก่แพทย์หรือเจ้าพนักงานแยกธาตุ เพื่อทำการชันสูตรพลิกศพ เพื่อหาสาเหตุแห่งการตาย

2.5.4 กรณีตายโดยผิดธรรมชาติ

ก. การตรวจศพภายนอก

ในกรณีปกติ เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ตรวจศพภายนอก และสามารถทราบถึงสาเหตุ พุทธิการณ์ที่ตาย ตลอดจนอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้แล้ว และโดยที่ญาติของผู้ตายไม่จิตใจสงสัย พนักงานสอบสวนและแพทย์ก็จะร่วมกันทำรายงานและทำความเข้าใจเป็นหนังสือ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 150 วรรคหนึ่ง และมาตรา 154 ต่อไป

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม

ข. การผ่าศพเพื่อตรวจดูภายใน

หากเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ตรวจศพภายนอกแล้ว แต่การตรวจนั้นไม่เพียงพอที่จะทราบถึงเหตุของการตาย กรณีนี้เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจผ่าศพเพื่อตรวจดูภายใน ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 151

“มาตรา 151 ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนของศพไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้”

ดังนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งการดังนี้

- (1) สั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุ ส่วนใดของศพ เช่น สั่งให้ผ่าตัดเอากระเพาะอาหาร เพื่อนำไปแยกธาตุตรวจสอบสารพิษ
- (2) สั่งให้ส่งศพทั้งศพหรือบางส่วนของศพไปยังแพทย์ หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล

แต่ทั้งนี้ เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ จะสั่งให้ดำเนินการตามมาตรา 151 ได้ก็แต่เฉพาะกรณีจำเป็นเพื่อพบสาเหตุแห่งการตายเท่านั้น จะสั่งให้ทำการผ่าศพเพื่อประโยชน์อย่างอื่นมิได้⁶⁸

เมื่อได้รับศพ หรือส่วนของศพแล้ว แพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล มีหน้าที่ต้องจัดการตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 152 ว่า

“ให้แพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลปฏิบัติดังนี้

- (1) ทำรายงานถึง สภาพของศพ หรือส่วนของศพตามที่พบเห็นหรือตามที่ปรากฏจากการตรวจพร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น
- (2) แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้
- (3) ลงวันเดือนปีและลายมือชื่อในรายงานแล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ”

ค. การทำรายงานและความเห็น

เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ทำการชันสูตรพลิกศพแล้ว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ต้องทำรายงาน ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคหนึ่ง

“มาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนและแพทย์ต้องทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที และให้แพทย์ทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ

⁶⁸ ชัยเกษม นิตสิริ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 39, น.269.

ด้วยภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน สองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุก ครั้งไว้ในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ รายงานดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ รายงานตามที่ระบุไว้ในมาตรา 150 มี 2 ฉบับ คือ

1) บันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนและแพทย์ ซึ่งต้องร่วมกันทำทันที

2) รายงานของแพทย์แนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ ซึ่ง กฎหมายถือว่า รายงานของแพทย์นี้เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ

ส่วนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพนั้น มาตรา 154 บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา 154 ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเข้าใจเป็นหนังสือแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ ตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวว่าใครหรือส งสัยว่าใครเป็น ผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้”

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ ถือเป็นกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่ง จึง ต้องมีความแน่นอนและชัดเจน ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องทำความเข้าใจเป็นหนังสือ

ผู้ชันสูตรพลิกศพจะมีความแตกต่างกัน ระหว่างกรณีตายโดยฆาตกรรม มฆาติ และกรณี ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน กล่าวคือ หากเป็นกรณีตายโดยฆาตกรรมฆาติผู้ที่ จะต้องทำความเข้าใจ ได้แก่ พนักงานสอบสวนและแพทย์ แต่ในกรณีตายในระหว่างอยู่ในความ ควบคุมของเจ้าพนักงาน จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพโดยพนักงานฝ่ายปกครองมาร่วมทำความเข้าใจด้วย

ง. การส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ตรวจสอบ สำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ไม่ว่าจะเป็กรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาดังที่ บัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคหนึ่ง ตอนท้ายว่า

มาตรา 150 วรรคหนึ่ง “ในกรณีที่ ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้ พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพ โดยเร็วและให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามมาตรา 156”

ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องจัดทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งประกอบด้วย

1) รายงานการสอบสวนแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ข้อเท็จจริงและ รายละเอียดพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้ระบุว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้ทำร้าย

2) คำให้การพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือรู้เห็นการกระทำ สาเหตุ หรือพฤติการณ์ที่ ตาย

3) ให้ระบุด้วยว่าได้แจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ทราบหรือไม่ หากไม่ได้แจ้งให้ระบุเหตุผลไว้ด้วย

4) บันทึกการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งแผนที่ที่เกิดเหตุ และบันทึกการสอบสวน แสดงถึงสภาพศพพร้อมความเห็น รวมทั้งภาพถ่ายของศพและสถานที่

5) ลายพิมพ์นิ้วมือผู้ตาย

เมื่อทำสำนวนเสร็จเรียบร้อยแล้วพนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่มีความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว หรือจะเป็นกรณีวิสามัญฆาตกรรมหรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการภายใน 30 วันนับแต่ได้ทราบเรื่อง หากมีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน และต้องบันทึก เหตุผลแสดงความจำเป็นไว้ในสำนวน และเมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้ยื่นคำร้องขอให้ศาลทำการไต่สวนการตาย

2.5.5 กรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ขั้นตอนการชันสูตรพลิกศพในกรณีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ มีขั้นตอนเช่นเดียวกันกับกรณีตายโดยผิด ธรรมชาติ ตามหัวข้อ (ก.-ง.) แต่จะมีขั้นตอนการปฏิบัติเพิ่มเติมบางประการ คือ การส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพกรณีดังกล่าวตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคสี่

มาตรา 150 วรรคสี่ บัญญัติไว้ว่า “เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพให้เสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวันนับแต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ”

เนื่องจากกรณีตามมาตรา 150 วรรคสาม เป็นกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรืออยู่ในความรับผิดชอบ ดังนั้น มาตรา 150 วรรคสี่ จึงกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการมาร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ ซึ่งจะต้องทำสำนวนให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน และหากมีความจำเป็นต้องขยาย

ระยะเวลาในการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ก็ต้องบันทึกเหตุผลแสดงความจำเป็นในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพด้วย ซึ่งเปรียบเทียบกับกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ที่กฎหมายกำหนดแต่เพียงว่าให้ส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็วซึ่งมิได้กำหนดเวลาไว้

2.5.6 การไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตายเป็นมาตรการตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับความตายของบุคคลในกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพและเป็นการคุ้มครองสิทธิของญาติของผู้ตายในกรณีดังกล่าวข้างต้น⁶⁹

การไต่สวนการตายซึ่งดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยศาล มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพจากพนักงานสอบสวนแล้ว ให้ทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลทำให้การไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุ และพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครเป็นผู้ทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลา ออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ

2. ให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล และให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างนี้ อยคนหนึ่งคนเท่าที่จะทำได้ทราบก่อนวันนัดไต่สวนไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานทั้งปวงที่แสดงถึงการตายมาสืบ

3. เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนแล้ว และก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตาย มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย เพื่อการนี้ สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิ

⁶⁹ รำเพย นามฉวี, “การตรวจสอบการตายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีที่ต้องมีการไต่สวนการตาย”, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546), น. 59-60.

แต่งตั้งทนายความดำเนินการแทนได้ หากไม่มีทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลดังกล่าวเข้ามาในคดี ให้ศาลตั้งทนายความขึ้นเพื่อทำหน้าที่ทนายความฝ่ายญาติของผู้ตาย

4. เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้ และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการได้สวนและทำคำสั่ง แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิของผู้นำสืบพยานหลักฐานที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญอื่นมาให้ความเห็นได้แย้งหรือเพิ่มความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

5. คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้ถึงที่สุด แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น

6. เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำนวนการได้สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการ เพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป⁷⁰

กรณีที่ศาลมีคำสั่งทั้งในกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ว่าเจ้าพนักงานผู้ซึ่งฆ่าผู้ตายโดยเจตนาแล้ว จะต้องมีการดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานผู้นั้นในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา และพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนคดีฆาตกรรมนั้นก็ คือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความผิดนั้นเกิด หรือเชื่อว่าได้เกิด เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จแล้วก็จะนำสำนวนการได้สวนของศาลมาประกอบสำนวนและทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น แล้วส่งต่อไปยังอัยการสูงสุด เพื่อให้มีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาซึ่งเป็นเจ้าพนักงานนั้นต่อไป⁷¹

2.6 ผลของการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพ เป็นกระบวนการในการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์วัตถุพยานที่ได้จากศพ ซึ่งผลของการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวจะสามารถบอกได้ว่ามีความผิดเกิดขึ้นแล้วเกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดอาญาหรือไม่ อีกทั้ง เพื่อให้ทราบว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน

⁷⁰ ชัยเกษม นิตสิริ, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักอรรถกฤษฎาจารย์แห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551), น. 173-176.

⁷¹ วินัย ดำรงมงคลกุล, “พนักงานอัยการกับการชันสูตรพลิกศพ”, บทบัณฑิตย, เล่มที่ 60, ตอน 3, น. 105.

เมื่อไร สาเหตุการตาย พฤติการณ์ที่ทำให้เกิดความตาย เป็นอย่างไร และถ้าตายโดย ยคนทำร้ายให้ กล่าวได้ว่าใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิด เท่าที่จะทราบได้ โดยใช้ความรู้ทางนิติเวชศาสตร์เป็นหลักในการตั้งสมมุติฐาน นอกจากนี้ การพิสูจน์หาความจริงจากการตรวจชันสูตร หากมีร่องรอย หรือวัตถุพยานที่จะใช้ยืนยันการกระทำผิด และยืนยันตัวผู้กระทำความผิดได้มากน้อยเพียงใด⁷² อีกทั้งยังถือว่า ผลการรายงานการชันสูตรพลิกศพของทางการแพทย์ ยังเป็นพยานบุคคล ที่สามารถใช้ประกอบเป็นพยานหลักฐานในการรับฟังได้เป็นอย่างดีในชั้นศาล หรือที่เรียกว่า “สืบจากศพ” อันนำไปสู่การสืบสวนสอบสวนหาความจริงที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในงานที่ เกี่ยวกับกฎหมาย หรือ กระบวนการยุติธรรม เพราะปฏิกิริยาของร่างกายก่อนและหลังที่มีการตายเกิดขึ้นจะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ จะเป็นเหตุเป็นผล ที่จะสามารถพิสูจน์ยืนยันได้ว่าความตายดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร

จะเห็นได้ว่า ผลของการชันสูตรพลิกศพ ดังกล่าวนั้นมีขึ้น มากี่เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาความจริงทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อให้สามารถหาสาเหตุของการตาย สามารถตอบปัญหา และข้อสงสัยจากการชันสูตรศพได้ ทำให้การสืบสวนสอบสวนมีคุณภาพ มีพยานหลักฐานที่แน่นอน ชัดเจน และยังสามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้เสียหาย และผู้ต้องหาได้เป็น อย่างมากเพื่อให้ เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

⁷² พล.ต.อ อรรถพล แซ่มสุวรรณวงศ์ และคณะ, นิติวิทยาศาสตร์ 2 เพื่อการสืบสวนสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ : บริษัท ทีซีจี พรินติ้ง จำกัด, 2546), น. 306.